

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

Linda Blättler, Slavomír Findo

JAK PASTEVEČTÍ PSI CHRÁNÍ STÁDA

**METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO OCHRANU STÁD
POMOCÍ PASTEVECKÝCH PSŮ**

METODIKA AOPK ČR

PRAHA 2018

Linda Blättler, Slavomír Findo

JAK PASTEVEČTÍ PSI CHRÁNÍ STÁDA

**METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO OCHRANU STÁD
POMOCÍ PASTEVECKÝCH PSŮ**

METODIKA AOPK ČR

PRAHA 2018

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Blättler, Linda

Jak pastevečtí psi chrání stáda: metodická příručka pro ochranu stád pomocí pasteveckých psů / Linda Blättler, Slavomír Findo. – 1. vydání.

– Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2018. – 46 stran
ISBN 978-80-88076-80-3 (brožováno)

636.74 * 636.08 * 636.088 * 636.05 * (072)

- PASTEVEČTÍ PSI
- CHOV DOMÁCÍCH ZVÍŘAT
- VÝCVIK ZVÍŘAT
- PLEMENA ZVÍŘAT
- METODICKÉ PŘÍRUČKY

636 - CHOV ZVÍŘAT. ŽIVOČIŠNÁ VÝROBA [24]

©Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2018

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky je státní instituce, která zajišťuje odbornou i praktickou péči o naši přírodu, zejména o chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace a národní přírodní památky.

Více na www.nature.cz

ISBN 978-80-88076-80-3 (brožováno)

NEPRODEJNÉ

Obsah

Předmluva	5
1 Úvod	6
2 Právní aspekty využívání pasteveckých psů	6
2.1 Obecně k odpovědnosti při chovu pasteveckých psů	7
2.2 Útěk psa z ohrady	7
3 Tradice využívání pasteveckých psů na ochranu hospodářských zvířat před šelmami	8
4 Výsledky terénních pokusů a studií	9
5 Představení pasteveckých psů	10
5.1 Rozdíly v chování honáckých a pasteveckých psů	11
6 Výchova a socializace pasteveckých psů	12
6.1 Základy chování pasteveckého psa	12
6.1.1 Hlavní charakteristiky dobrého pasteveckého psa	13
6.1.2 Počet pasteveckých psů ve stádě	14
6.2 Základy správné socializace psa	14
6.2.1 Zvláštnosti socializace pasteveckého psa	16
6.3 Strach ovcí ze psa	21
6.4 Soužití pasteveckých a ovčáckých psů	21
6.5 Hlazení psa	21
7 Problémy s výchovou a jejich řešení	22
7.1 Pes se chová problematicky vůči ovcím	22
7.2 Pes si k ovcím nevytvoří vztah	24
7.3 Potulování	24
7.4 Letní vedra	24
7.5 Když pes nehlídá	24
7.6 Roztroušené ovce	25
7.7 Specifické situace	25
8 Pasteveční psi a elektrické ohradníky	26
9 Pasteveční psi a procházející turisté – doporučené chování	27
10 Charakteristika vybraných plemen pasteveckých psů	29
11 Kde si pasteveckého psa pořídit?	42
12 Doslov	45
13 Literatura	46

Předmluva

V současné době jsme svědky postupného návratu velkých šelem – zejména však vlka obecného – do mnoha států západní a střední Evropy. Podrobnosti o životě těchto druhů se dozvídáme zejména díky intenzivnímu zkoumání naší krajiny, například pomocí fotopastí. V mnoha případech ale na jejich přítomnost usuzujeme jen na základě stop či nalezené kořisti. Velké šelmy napomáhají udržet rovnováhu lesního ekosystému a jsou dnes, poté co byly v Evropě téměř vyhubeny, legislativně chráněny.

Všechny tři druhy velkých šelem, tedy vlk, rys a medvěd, jsou u nás chráněny podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Podle vyhlášky č. 395/1992 je vlk obecný a medvěd hnědý zařazen mezi kriticky ohrožené druhy živočichů, rys ostrovid mezi druhy silně ohrožené. Na velké šelmy pamatuje i evropská soustava chráněných území Natura 2000. Na základě této směrnice byly v České republice vyhlášeny tzv. evropsky významné lokality, ve kterých je ochrana těchto druhů prioritou. Výjimečné postavení mají Beskydy, které byly vyhlášeny společně pro všechny tři druhy velkých šelem.

Zákonná ochrana uplatňovaná pouze u výše uvedených prostorově od sebe vzdálených lokalit by však nebyla pro dlouhodobé udržení životaschopných populací těchto druhů dostatečná. Velké šelmy potřebují pro svoji existenci rozsáhlá území čítající stovky čtverečních kilometrů. Zejména mladí jedinci jsou následně nuceni opustit domovský okrsek rodičů. V krajině pak urazí i stovky kilometrů, než naleznou vhodné místo k trvalému usazení. Proto zákon o ochraně přírody a krajiny zakládá povinnost chránit nejen jedince jako takové, ale i všechny využívané biotopy zvláště chráněných druhů živočichů.

Veškerá legislativní nařízení míněná v „dobré víře“, ale často uplatňovaná pouze restriktivním způsobem, však mohou působit až kontraproduktivně, v neprospěch ochrany těchto nejednoznačně přijímaných druhů. Správnou cestou je spolupráce orgánů státní ochrany přírody a krajiny na jedné straně a sedláků, ale i dalších skupin lidí hospodářících v krajině na straně druhé. Východiskem takové spolupráce musí být tolerance až velkorysost, ale také porozumění a vzájemná odborná pomoc.

Jsem si jist, že dobrému hospodáři jde nejen o produkci a zisk, ale i o ochranu a zvelebování krajiny. Všechny tři zmíněné velké šelmy jsou neoddelitelně spjaty s naší krajinou. Jsou symboly její dobré kondice i přesto, že občas některým hospodářům způsobí újmu. Tuto újmu je však možné poměrně úspěšně minimalizovat některými způsoby hospodaření, které už upadly v zapomnění.

Cílem této publikace je připomenout vesměs pozapomenuté praktiky ochrany hospodářských zvířat a přispět k soužití člověka s velkými šelmami. Věřím, že přispěje k aktivní ochraně velkých šelem v Česku a současně ke zmírnění hospodářských škod. Věřím také, že tato názorná ukázka spolupráce AOPK ČR, Asociace soukromého zemědělství ČR a Svazu chovatelů ovcí a koz přispěje i ke smířlivějšímu pohledu společnosti na tyto krásné šelmy.

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

rektor České zemědělské univerzity v Praze

1. | Úvod

Dobří pasteveční psi napomáhají tomu, aby se v naší krajině udržely i velké šelmy: vlk, rys a medvěd. Medvěd se v České republice vyskytuje jen velmi sporadicky na česko-slovenském pomezí, populace rysů, kterých u nás žije maximálně 100 kusů, v posledním desetiletí stagnuje či dokonce klesá, vlci se k nám ale v posledních letech opětovně šíří. Objevují se od roku 1997, a protože jsou pro lesní ekosystém velmi důležití jako regulátoři počtu kopytníků (například srn, jelenů, muflonů, divokých prasat), je jejich ochrana ve veřejném zájmu. Tím, že redukují počty kopytníků, kteří ničí mladé listnaté stromky, napomáhají přirozené obnově lesa. Snižují i škody na polních plodinách.

Pasteveční psi umějí zabránit tomu, aby se velké šelmy dostaly do blízkosti hospodářských zvířat. Stáda po tisíciletí ochraňovali nejen před šelmami, ale i zloději a toulavými psy a tyto jejich schopnosti přestaly být intenzivně využívány (často byly degradovány, například uzavíráním na řetěz) až relativně nedávno, v době, kdy byly šelmy ohrožující stáda vyhubeny.

Nepřátelství vůči velkým šelmám neodpovídá výši škod, které na hospodářských zvířatech způsobují. Například na Slovensku vlci a medvědi ročně zabijí méně než 0,3 % ovcí a škody postihují minimum hospodářství – 80 % ztrát se děje na 12 % hospodářství (Rigg 2002, Rigg et al 2011). Statistiky ze sousedního Saska uvádějí v roce 2016 ztráty na ovcích ve výši 0,36 % z jejich celkového počtu¹. V ČR, podle dat AOPK ČR za rok 2017, padlo vlkům za oběť 0,084 % celkového počtu chovaných ovcí. Jak ukazuje studie 12 zemí (Kaczensky 1996), je výše škod způsobených velkými šelmami nejvíce ovlivňována tím, jakým způsobem se stáda chrání. **Použití pasteveckých hlídacích psů je tím nejpřirozenějším a nevhodnějším způsobem ochrany hospodářských zvířat.**

Téměř každá země v Evropě se v minulosti pyšnila chovem vlastních plemen pasteveckých psů. Psi se umí přizpůsobit práci v různých typech krajiny, fungují jako ochrana proti většině šelem, je možné je použít pro rozličné metody živočišné výroby a umí se přizpůsobit zvykům místních obyvatel. Pracovní psi, kteří se osvědčili v jedné oblasti, se dají s úspěchem využít i jinde.

Tato příručka je určena především potenciálním majitelům pasteveckých psů a má přispět k tomu, aby se v problematice nejen zorientovali, ale uměli si pro sebe vybrat vhodné plemeno a věděli, jak z něj vychovat dobrého ochránce stáda. Zájemci by tu měli najít odpovědi na nejčastější otázky, které úvahy o pořízení takového psa určitě vyvolávají.

2. | Právní aspekty chovu pasteveckých psů

Pokud je pastevecký pes správně socializován, nemělo by docházet k žádným konfliktům s lidmi či jinými zvířaty. Nicméně pokud by přece jen došlo ke zranění člověka (například vyprovokováním psa či nerespektováním jeho výstražných znamení) či jiného zvířete pasteveckým psem, mohlo by to mít nepříznivé důsledky pro jeho majitele a případně také jinou osobu vykonávající nad pasteveckým psem dozor v podobě odpovědnosti za takovou škodu či újmu na zdraví. Tato kapitola pojednává zejména o této odpovědnosti a také o opatřeních, která by měl vlastník, resp. jiná osoba vykonávající nad pasteveckým psem dozor, přijmout za účelem předjetí této odpovědnosti.

1 <http://www.wolf-sachsen.de/de/schadensstatistik>

2.1 | Obecně k podmínkám odpovědnosti při chovu pasteveckých psů

Základním východiskem náhrady škody způsobené zvířetem je ust. § 2933 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů („OZ“), které stanoví, že škodu způsobenou zvířetem nahrazuje vlastník, případně společně s osobou, již bylo zvíře v době škody svěřeno. Povinnost k náhradě dle tohoto ustanovení OZ se ukládá bez ohledu na zavinění a nelze se jí zprostit žádným liberačním důvodem.

Ust. § 2934 OZ však předvídá existenci zvířat, která slouží k výkonu povolání či k jiné výdělečné činnosti nebo k obživě. Pro škody jimi způsobené platí **zvláštní liberační režim**, který stanoví, že se vlastník zproští povinnosti k náhradě, prokáže-li, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Pro aplikaci tohoto režimu musí tedy být **splněny tyto podmínky**: 1) jedná se o škodu způsobenou tzv. domácím zvířetem (tato podmínka je u psa bezpochyby splněna); 2) toto zvíře slouží majiteli k výkonu povolání či k jiné výdělečné činnosti nebo k obživě; a 3) vlastník vynaložil „potřebnou pečlivost“ aby vzniku škody zabránil, resp. ani vynaložení této pečlivosti by vzniku škody nezabránilo.

Pastevecký pes tedy spadá do kategorie zvířat sloužících k výkonu povolání nebo výdělečné činnosti nebo k obživě, protože jeho účelem je ochraňovat stádo před útoky šelem, které by očekávaný výdělek zmenšily či zdroj obživy poškodily. V této souvislosti je však třeba upozornit, že pastevecký pes musí být v době spáchání škody k tomuto účelu využíván.

Pojem „vynaložení potřebné pečlivosti“ je neurčitým právním pojmem, a jako takový bude **vykládán ad hoc**, tedy případ od případu. Pro naplnění kritérií vynaložení potřebné pečlivosti **lze však doporučit, aby vlastník přikročil k následujícím opatřením**:

- vybudování ohrady a/nebo použití elektrického ohradníku,
- opatření ohrady cedulemi upozorňujícími na pasteveckého psa a zakazujícími vstup.

Pokud tedy újma na zdraví osoby nebo zvířete vznikne uvnitř takto zabezpečené ohrady, lze předpokládat, že vlastník pasteveckého psa by k náhradě odpovědný být neměl. Vždy však platí, že důkazní břemeno v případném sporu leží na vlastníkově pasteveckého psa, a proto existenci těchto opatření bude vlastník muset prokazovat.

2.2 | Útěk psa z ohrady

Obtížnější situace by nastala, pokud by pastevecký pes z nějakého důvodu překonal zabezpečení v podobě ohrady a páchal škody mimo ohradu. V takovém případě by soud zřejmě vyžadoval pro zproštění viny ještě důkladnější opatření (větší přísnost lze zejména očekávat, pokud by došlo k újmě na zdraví člověka nebo v krajním případě jeho smrti) např. prokazování správné socializace psa.

Je třeba též upozornit, že pokud by se pes pohyboval mimo ohradu, může se stát, že se bude pohybovat na pozemcích spadajících do honitby, čímž bude porušovat ust. § 10 odst. 1 zákona č. 449/2001 Sb., zákona o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů („ZM“). Za to může být vlastníku psa uložena pokuta do výše 30 000 Kč dle ust. § 63 odst. 3 písm. b) ZM. Dále pak platí, že myslivecká stráž je dle ust. § 14 odst. 1 písm. e) ZM oprávněna usmrtit toulavé psy, kteří se nacházejí

v honitbě mimo vliv osoby nad nimi vykonávající dohled a minimálně 200 m od nejbližší nemovitosti a pronásledují zvěř. Toto oprávnění myslivecké stráže se nevztahuje mj. na psy pasteveckých a ovčáckých plemen, takže pastevecký pes by při útěku z ohrady do honitby usmrčen být neměl. Upozorňujeme však, že v praxi může pro příslušníka myslivecké stráže na delší vzdálenost obtížně rozeznatelné, o jaké plemeno psa se jedná. Důrazně tedy doporučujeme zabezpečit ohradu před útokem psa, a vybrat si správně socializovaného psa i z těchto důvodů.

3. | Tradice využívání pasteveckých psů na ochranu hospodářských zvířat před šelmami

Nejstarším prapředkem pasteveckých psů je předchůdce moderního mastifa, který žil na tibetské náhorní plošině v době prehistorické. Pastevečtí psi však pocházejí pravděpodobně z Mezopotámie, kde bylo rozšířené pastevectví hospodářských zvířat. První důkazy o domestikaci ovcí a koz jsou ze západní Asie a jsou 7 000 až 8 000 let staré. Nejstarší archeologické nálezy soužití pasteveckých psů a ovcí pocházejí z roku 3 585 př. n. l. (Gehring 2010).

V Evropě se psi od pradávna používali na ochranu stád před medvědy, vlky, rysy a zloději. Ovčáci vyšlechtili velké, mohutné psy o průměrné hmotnosti 35–40 kg a výšce 65–70 cm a s chováním odlišným od menších čilých psů určených na shánění stáda či manipulaci s ním. Nejpozději ve středověku se u mnoha plemen ustálila podoba pasteveckých psů typická pro různé oblasti Evropy, Asie a Afriky. Pastevečtí psi ve dne i v noci věrně doprovázeli stáda ovcí, koz nebo koní a dobytka a chránili je tak, že šelmu výstražnými projevy a postoji zastrašovali. Narušovali tak poslušnost jednotlivých fází šelmiho lovu. Tento princip funguje i dnes. Většina šelem při vyrušení při útoku další úsilí o získání kořisti vzdá. Ke skutečnému boji mezi psem a šelmou dochází zřídka. Šelma se při setkání se psem instinktivně vyhýbá riziku, že bude poraněná a neusiluje o to ulovit kořist za každou cenu.

Ještě v 19. století se pastevečtí psi hojně používali v různých zemích Evropy, na Slovensku bylo běžné jich mít u stáda až deset. Do seznamu Mezinárodní kynologické organizace (FCI) bylo zapsáno mnoho plemen pasteveckých psů během 19. století. Počátkem 20. století však leckterá z nich téměř zanikla (protože velké šelmy byly téměř vyhubeny). Znovu se tato plemena začala obnovovat až od dvacátých let 20. století (ale např. slovenský čuvač byl znovu šlechtěn až od 60. let). Toto šlechtění se však zaměřovalo na šlechtění plemen na výstavy, jako rodinných společníků a ochránců majetku.

Když se po 2. světové válce začaly snižovat stavy ovcí, pokleslo i množství zbylých pracujících pasteveckých psů a téměř zanikla kulturní tradice jejich výchovy, výcviku a praktického využívání. Extrémním příkladem je třeba Slovensko, kde někteří pastevcí před 2. světovou válkou uvazovali mladé psy na řetěz, aby v nich vypěstovali agresivitu vůči lidem – zlodějům ovcí. Nyní je uvazují ze strachu, protože si myslí, že agresivita a zákeřnost je jejich vrozená vlastnost. Dlouhodobý výzkum ukázal, že uvazování psů blízko stád nebo košáru snižuje jejich obranyschopnost: psi si nemohou správně zvyknout na ovce, nemohou je chránit proti šelmám a vyvine se u nich tzv. „syndrom řetězu“ – nadměrná agresivita vůči lidem (Findo 1997).

Evropská tradice pasteveckých psů byla od 70. let 20. století dokonce importována do Spojených států amerických, kde se do té doby rozdílily mezi ovčáckými a pasteveckými psy neuznávaly.

V 70. a 80. letech pracovníci Hampshire College přijeli nasbírat zkušenosti do Evropy a systém pak adaptovali na místní podmínky. Díky pasteveckým psům se začaly snižovat ztráty na hospodářských zvířatech. Zatímco do poloviny 70. let bylo v USA registrováno asi tucet pasteveckých psů, během dvanácti let jich pracovníci Hampshire College vychovali a umístili na rančích 1400. Ve státě Nevada v polovině 90. let už 90 % chovatelů využívalo pastevecké psy.

Role pasteveckých psů a návrat tradiční práce s nimi dnes v Evropě a České republice znovu nabyly na významu, protože hrají klíčovou úlohu v hlídání stád. Díky nim není nutné velké šelmy ohrožující stáda střílet či je vyhánět z jejich původního prostředí.

Při zavádění nových metod ochrany stád a na základě zkušeností z pilotních projektů, které v Evropě probíhaly od 90. let 20. století, se jako ideální ochrana ukazuje **kombinace elektrických ohradníků a pasteveckých psů**. (Tam, kde se ovce pasou extenzivním způsobem – např. v Alpách či Karpatech, se pastevečtí psi pohybují volně se stádem.)

Při zavádění pasteveckých psů do nových oblastí je potřeba místním lidem důkladně vysvětlit způsob výchovy a práce těchto psů. Jsou součástí hospodářství a je potřeba je začlenit do systému chovu ovcí.

Foto: Kurt Ven Kauteren

4. | Výsledky terénních pokusů a studií

Na Slovensku prováděný pilotní projekt ze začátku 21. století, do kterého bylo zapojeno 68 štěňat, z nichž 14 bylo podrobně zkoumáno, prokázal, že 86 % štěňat vykazovalo dobré nebo přijatelné vzorce chování. Zjistilo se, že úspěch závisí spíše na ochotě, přístupu a svědomitosti pastevců než na rozdílech mezi jednotlivými psy. V důsledku toho se jen 50 % štěňat během první sezóny úspěšně sblížilo se stádem. U stád, do nichž se psi úspěšně začlenili v prvním až druhém roce, byly ztráty

způsobené šelmami o 70 % nižší než na jiných hospodářstvích v téže oblasti. Pasterveci byli svědky toho, jak pastevečtí psi aktivně odhánějí vlky a medvědy. Nejlepší psi vyrostli u pastervece, který se velmi přesně řídil tehdy existujícím americkým návodem na práci s pasteveckými psy (Rigg 2002).

U 13 pokusných stád, která v roce 2002 střežili psi zahrnutí do projektu, činila maximální ztráta během pastevecké sezóny 1,1 ovce a u kontrolních 45 stád to bylo 3,3 ovce (velikost stád se pohybovala mezi 100 a 2000 ks ovcí, souvislost s velikostí stáda a počtem zabíjených ovcí se však neprokázala). K tzv. nadbytečnému zabíjení u stád hlídaných pasteveckými psy nedošlo vůbec. Nadbytečné zabíjení, při němž šelmy usmrčují více zvířat, než dokážou najednou sežrat, může pro některá hospodářství znamenat zásadní ztrátu. Tyto případy jsou však na Slovensku příčinou většiny způsobených škod, ochrana před nadbytečným zabíjením pomocí pasteveckých psů je tedy velkou výhodou (Rigg et al. 2011).

Američtí biologové ověřovali tradiční plemena psů v terénu koncem 70. let 20. století. Do roku 1984 se ukázalo, že 65–75 % psů pracovalo při ochraně ovcí úspěšně. Výzkumníci porovnali četnost napadení stád šelmami před a po zavedení ochrany pomocí psů. Na základě dotazníkového šetření z roku 1982 chovatelé 158 dospělých psů potvrdili, že 98 psů snížilo ztráty na domácích zvířatech. Ze 75 psů umístěných v místech, kde šelmy ovce často napadaly, jich padesát významně snížilo množství útoků a 25 úplně zabránilo dalším ztrátám. Z jiné skupiny čtyřiceti respondentů jich 39 uvedlo, že se díky přítomnosti psa méně stresují, 24 z nich se začalo méně spoléhat na jiné způsoby ochrany a 21 přestalo ovce na noc zavírat (Findo 1997). Pozdější americká studie provedená v roce 2005 potvrdila, že na farmy s dobytkem, kde byli umístěni pastevečtí psi, přestali vlci docházet úplně (Gehring 2010).

V Evropě je asi neúspěšnější zemí při opětovném zavádění ochrany stád pasteveckými psy Švýcarsko. V roce 2011 tam bylo už 62 % ovcí v oblastech s možným výskytem vlka chráněno touto metodou. 93 % všech napadení hospodářských zvířat se ve stejném roce stalo na pastvinách, kde stáda nebyla před šelmami chráněna. Tříletý projekt potvrdil, že 9 z 10 útoků se stalo na nechráněných pastvinách a po zlepšení ochrany na poslední (nedostatečně) chráněné farmě pak už docházelo k útokům jen na těch nechráněných (Mettler 2012).

5. | Představení pasteveckých psů

Pastevečtí psi se používají na ochranu stád hospodářských zvířat před šelmami. Pracují samostatně nebo v kombinaci s jinými metodami ochrany. Jsou to psi s převislými ušima, velikostí a srstí se podobají ovcím a provázejí stádo ve dne v noci. Povahově připomínají spíše vlčata nebo mladé vlky. Jejich vývoj se pozastavil na nižším vývojovém stupni ve srovnání s jinými plemeny. Pastevečtí psi nemají rozvinuté lovecké pudy.

Majitelé stád si mohou vybrat z více plemen: například anatolského pasteveckého psa (Turecko), Cao de Castro Laboreiro (Portugalsko), pyrenejského horského psa (Španělsko, Francie), komondora a kuvasze (Maďarsko), maremmsko-abruzského pasteveckého psa (Itálie), šarplaninského pasteveckého psa (oblast býv. Jugoslávie), tibetskou dogu (Tibet) a další. Každé plemeno nabízí psy, kteří mají podobné vlastnosti jako ostatní plemena pasteveckých psů. Rozdíly v temperamentu se mohou vyskytovat i v rámci jediného plemene, přičemž individuální rozdíly jsou často i větší než rozdíly mezi psy různých pasteveckých plemen.

Při výběru psa je vhodné se informovat o vlastnostech příbuzných daného psa a nespoléhat se jen na charakteristiku plemene. Pokud je to možné, vybírejte psa z pracovní linie, tedy od rodičů, kteří již fungovali jako pastevečtí psi u hospodářských zvířat. Seznam chovatelských stanic je uveden na str. 42, jen málo z nich však zatím takové psy nabízí.

Pastevecký pes musí mít tři základní vlastnosti:

- musí být důvěryhodný – ve smyslu, že nesmí zraňovat hospodářská zvířata anebo je rušit při pastvě, odpočinku, rození mláďat nebo jiné aktivitě,
- musí být stádu věrný a zůstat v jeho těsné blízkosti,
- musí hlídat – vždy, když se přiblíží šelma nebo neznámá osoba, musí štěkat.

Pes musí neustále hlídat stádo (i když přes den ve stádě pospává, stále je ve střehu). Projevuje to tak, že střídavě zahání nepřítele výstražným štěkáním a vrací se zpět ke zvířatům. Pastevecký pes se šelmou bojuje jen výjimečně.

5.1 | Rozdíly v chování honáckých/ovčáckých a pasteveckých psů

Chování honáckých/ovčáckých psů je úplně jiné než chování pasteveckých psů. Ovčáci mají vrozené pronásledování a nahánění ovcí. Pastervec usměrňuje pohyb zvířat udržováním směru nahánění. U mladého psa se lovecké chování projevuje pronásledováním pohybujících se předmětů, například běháním za míčkem a zvýšenou aktivitou. Štěně pasteveckého psa si hozených předmětů většinou nevšímá. Výzkumy ukazují, že dokonce čím klidnější, línější a rezervovanější štěně pasteveckého psa je, tím více se hodí k ochraně stád (Rigg 2002). U štěněte ovčáckého či honáckého psa se chuť nahánět ovce začne objevovat většinou po šestém měsíci života. U pasteveckých psů je tato vlastnost nerozvinuta a projevila-li by se, je nutné ji potlačovat.

Různé typy psů s odlišným chováním jsou u stáda užitečnými pomocníky. Mají různé poslání: nahánění nebo chránění.

Učit pasteveckého psa nahánět ovce je nesprávné. **„Výcvik“ pasteveckého psa spočívá hlavně ve výchově štěněte se stádem.** Pokud má být pes u stáda, nemůže být zároveň domácím mazlíčkem. **Cílem práce se štěnětem je vytvoření vzájemné sociální vazby mezi psem a ovci.** Platí jednoduché pravidlo: **POKUD PES NENÍ U OVCÍ, NENÍ TAM, KDE BY MĚL BÝT.**

Mezi stádem a pasteveckým psem (na obrázku je šarplaninec) se vytvoří vazba, kdy ovce psovi důvěřují a spoléhají se na jeho ochranu.
Foto: Louise Liebenberg

6. | Výchova a socializace pasteveckých psů

Pastevečtí psi jsou důležitými pomocníky při snižování ztrát hospodářských zvířat způsobených šelmami. Úspěch závisí na vrozených vlastnostech a správné socializaci psa. Při respektování jejich základních vlastností je možné použít pastevecké psy v jakémkoliv terénu, ochranu stád totiž organizují a zajišťují sami, bez vedení člověka. Když cítí nebezpečí, začnou ho zastrašovat štěkáním a vystavováním své fyzické velikosti s cílem ho od stáda odehnat (Walther, Franke 2014).

Tato kapitola nabízí přehled základních projevů chování pasteveckého psa a metody zvykání štěněte na ovce. Základní schéma chování je stejné pro všechna plemena Starého světa, tedy všechna, která jsou představena v této publikaci, ale také například pro tibetskou dogu. Severoamerický kmen Navahů využíval stejné metody po 200 let i pro výchovu pasteveckých psů v Novém světě – konkrétně v Novém Mexiku a Arizoně.

„VÝCVIK“ PASTEVECKÉHO PSA JE ÚPLNĚ JINÝ NEŽ VÝCVIK SLUŽEBNÍCH, LOVECKÝCH A HONÁCKÝCH, ČI OVČÁCKÝCH PSŮ. NENÍ TO VÝCVIK V PRAVÉM SLOVA SMYSLU, JE TO VLASTNĚ VÝCHOVA A SOCIALIZACE.

„Výcvik“ pasteveckých psů spočívá v jejich vyrůstání a výchově společně s ovcemi, aby se mezi nimi a psem vytvořila sociální vazba. Zahrnuje také potlačování nežádoucích projevů a dosažení vhodného chování, které vyhovuje vašim požadavkům. Pastevecký pes se neučí vykonávat svoji úlohu intenzivním kontaktem s pastevcem, jeho pracovní vlastnosti se zakládají na důsledném výběru a socializaci a zkušenostech s odpovídajícími hospodářskými zvířaty.

„Výcvik“ může zahrnovat i některé další požadavky na psa, které bude při práci potřebovat. Lze ho třeba naučit nepřeskakovat ploty, umět se chovat při košárování (tj. umístování zvířat do košáru – ohrady) anebo se vyhýbat technickým zařízením používaným na ochranu ovcí (například elektrickým ohradníkům).

Pastevečtí psi, kteří byli socializováni s ovcemi, se považují za členy ovčího stáda. Chrání ho a jeho území vehementně a jsou chováni jen a pouze pro jeho ochranu. **I pastevcí, kteří mají bohatou zkušenost s ovčáckými psy, by se měli o způsobu socializace pasteveckých psů informovat. Bez znalosti problematiky dojde při chovu pasteveckých psů zákonitě k potížím** (Walther, Franke 2014).

6.1 | Základy chování pasteveckého psa

Chování pasteveckých psů se liší od chování jiných plemen. Po celý život u nich přetrvávají vlastnosti podobné štěněcím – například olizování tlamy dospělého jedince, žebrání o potravu, hravé zápasení, následování rodičů nebo sourozenců, zdržování se v blízkosti domu nebo brlohu, ohlašování nových a neznámých předmětů, lidí a zvířat, absence loveckého chování. Každý pes tyto vlastnosti projevuje v různé míře, ale je možné je utvrdit učením a pozitivními zážitky. Mnohé z nich bude projevovat vůči ovcím, jako by byly jeho sourozenci či rodiči.

Pastevečtí psi mají tendenci dělat věci ze zvyku. Upevnění žádoucích návyků rostoucího štěněte přetrvává do dospělosti. Dobře osvojený návyk se mění velmi těžko. Když se například štěně nenaučilo přeskakovat plot, nebude ho zpravidla přeskakovat ani v dospělosti. Pokud se naučilo plot přeskakovat, velmi těžko ho tento zlovyk lze odnaučit.

Pastevečtí psi tráví u stáda dny a noci a **jejich hlavní pracovní doba je večerní stmívání, noc a rozednívání**. Ve dne často spí a na dění se podílejí jen, když cítí nebezpečí pro stádo. Dají se použít při všech formách pastevečtí.

6.1.1 | Hlavní charakteristiky dobrého pasteveckého psa

Spolehlivost/důvěryhodnost: Toto chování je důsledkem vývojově pozastaveného loveckého pudu, odborně „neotenie loveckého chování“. Pastevečtí psi jsou díky tomu schopni stádo nerušit a neovlivňovat ho a vykazují vůči němu zvědavě zkoumavý a podřízený postoj. Podřízenost se projevuje tak, že se štěně při přibližování k ovcím vyhýbá očnímu kontaktu (nebo oči mhouří), má položené uši a lehá si před nimi na záda. Zvědavě zkoumavé chování se projevuje tak, že pes zvíře ve stádě důkladně očmuchává (zejména u hlavy a zadku) a projevuje se zejména při seznamování. Oba způsoby chování jsou vhodnou predispozicí pasteveckého psa.

Věrnost: Tuto vlastnost má pes nejen díky schopnosti vázat se na teritorium, ale také díky nahrazení sociálních vazeb ke stejnému druhu vazbou k jiným zvířatům. Dlouholetým výběrem se u pasteveckých psů vyšlechtila vyhraněná schopnost následovat jiné zvířecí druhy, jako například ovce nebo kozy. Právě následování stáda, spaní ve stádě a popocházení se stádem jsou dokladem věrnosti zvířatům ve stádě. Ústup směrem ke stádu, pokud se objeví něco „cizího“ je také známkou psa, který je pozorný vůči ovcím. Výzkumy prokázaly, že existuje přímá úměra mezi pozorností vůči stádu a nižším množstvím vlčích útoků (Walther, Franke 2014).

Podmínkou úspěšnosti je tedy zvykat štěně (či mladého psa), aby se orientovalo podle „svého“ stáda.

Ochrana stáda: Podstatou této vlastnosti pasteveckého psa je jeho schopnost reagovat na změny v zaběhlém chodu věcí. Proto se při selekci pasteveckých psů podporuje, že každou novou nebo podezřelou situaci v okolí hlásí poplašným štěkáním. Při tom je obzvláště důležité, aby tento obranný, jistící způsob chování vůči rušivému faktoru sloužil výhradně ochraně nebo obraně stáda a nebyl vůči němu primárně namířen jako otevřená agrese.

Mladý pes či štěně vyrazí v případě nové či nezvyklé situace se vztyčeným ocasem k vetřelci a bude štěkat, jakmile ale ucítí ohrožení pro sebe či stádo, stáhne ocas a vrátí se ke stádu. Toto chování zdánlivého útoku a stažení se zpět stačí k tomu, aby se (menší) šelmy již dokonce mladému pasteveckému psovi „odklidily z cesty“. Přímé, otevřené napadení vetřelce (šelmy) není většinou nutné a dochází k němu zřídka. Při skutečných půtkách dospělých pasteveckých psů s potenciálními vetřelci jde o složité způsoby jednání, jejichž jednotlivé části je složité od sebe odlišit a vysvětlit. Tak se může zdánlivý útok a stažení zpět rychle změnit v agresivní demonstraci dominantního chování stejně jako urychlené stažení zpět ke stádu. Může to být ale také spojeno s ochranou potravy nebo „mateřskou“ ochranou jehněte. Přibývající zralost (suverenita, sebejistota a zkušenost) psa vede potom k tomu, že se při ochraně stáda vzdaluje na větší vzdálenost. Vzdálenosti, ve kterých se pastevecký pes pohybuje, se u jednotlivců liší, ale většinou nepřekračují hranice pastviny. Protože se toto ochranné chování vyvinulo z obou výše popsaných vlastností (spolehlivosti a pozornosti), není potřeba ho speciálně trénovat (Walther, Franke 2014, Findo 1997).

V důsledku výše uvedených charakteristik pasteveckého psa je zřejmé, že má vrozené typické vzorce chování, které lze vhodně využít při ochraně stád:

Vztah pes – chovatel

Vůči chovateli/majiteli psa se pes chová sebevědomě, suverénně (ne agresivně), samostatně a do jisté míry podřízeně. Povelů vyplňuje jen málo, a proto potřebuje chovatele, který je schopný se prosadit, protože ochota pasteveckého psa podřídit se je velmi nízká.

Vztah pes – stádo

Je zapotřebí umožnit optimální socializaci psa s jeho hospodářskými zvířaty. Díky imprintingu (vtisknutí) od 6. až 7. týdne do 15. týdne se pes naváže na ovce či jiná zvířata. Socializací zde tedy rozumíme postupně osvojené vlastnosti, které jsou podstatné pro účinné a spolehlivé chování ve stádu. Pes má vytvořenou pevnou vazbu na stádo („věrnost stádu“), vysokou ochotu chránit a bránit a chybí mu sklon k nahánění ovcí. Pokud tento proces neproběhne správně, bude pes pro ochranu stád nepoužitelný (bude se od stáda vzdalovat, vystaví se riziku sražení dopravním prostředkem apod.).

Vztah pes – cizí osoby

S cizími osobami probíhá minimální socializace a i během života pasteveckého psa je kontakt s cizími lidmi omezený. Mladý pes vůči nim vykazuje neutrální chování (ani strach, ani agresí), je zvědavý, očichá je a vrátí se zase ke stádu. Dobrý pastevecký pes je ostražitý a sebejistý, jedná instinktivně a kontroluje vše, co se ke stádu blíží. Vše, co není rutina, bude – zejména od stmívání – odehnáno hlasitým štěkotem, předváděním síly a zdánlivým útokem. Jen pokud je to opravdu nutné, reaguje pastevecký pes na nebezpečí agresivně. Aby pes nevykazoval agresivitu vůči lidem, je potřeba oné minimální socializace. (Walther, Franke 2014)

6.1.2 | Počet pasteveckých psů ve stádě

Velikost stáda (a počet velkých šelem v regionu) rozhoduje o tom, kolik pasteveckých psů je potřeba. Vždy by měli být spolu aspoň dva psi. Od počtu 500 ovcí je nutno mít 2–3 psy, od počtu 1000 ks ovcí spíše 3–4 psy. Švýcarští pastevcí zjistili, že k účinné ochraně stád je potřeba alespoň 6 psů na 400 ovcí².

Mít pouze jednoho psa se nedoporučuje z hlediska ochrany zvířat, ale i proto, že samotný pes může mít menší odvahu postavit se šelmě na odpor, ale je-li jich víc, zvyšuje se odvaha každého z nich několikanásobně. Kromě toho, když je pes sám, tak není dostatečně zaměstnán a v důsledku toho často obtěžuje hospodářská zvířata. Psi jsou vysoce vyvinutí savci, kteří žijí ve svazcích, přebírají sociální role, jsou si vědomi hierarchického uspořádání a mají ohromný sklon k učení. Vytvářejí vazby s ostatními psy, jinými zvířaty a lidmi (Walther, Franke 2014).

6.2 | Základy správné socializace psa

Vývoj psa se odehrává ve fázích. To víme teprve až od padesátých a šedesátých let 20. století díky studiím Scotta a Fullera (1965). Pro úspěšnou socializaci pasteveckého psa je (alespoň základní) znalost těchto fází klíčová. V každé fázi je pro štěně důležité naučit se konkrétnímu chování, šance doučit se mu později je malá.

Neonatální fáze (první dva týdny)

Zde je hlavním cílem přibírání na váze. Štěně je zcela závislé na matce, oči a uši jsou zpočátku uzavřeny.

Přechodová fáze (3. týden)

Pes začne vnímat zvukové a vizuální podněty a zpracovává a zařazuje je pomocí centrálního nervového systému. Začíná prozkoumávání světa pomocí čilého pohybu.

2 <http://www.selmy.cz/clanky/svycarske-zkusenosti-s-ochranou-hospodarskych-zvirat-pred-utoky-vlku/>

Socializační fáze (4.–12./14. týden)

Roste zvědavost a štěně silně reaguje na podněty svého okolí. Čím více jich štěně pozná a zpracuje, tím stabilnější bude schopno vytvářet vztahy. Začíná vytváření sociálních vazeb. **Proto je tato fáze nejzásadnější pro vytvoření vazby na stádo.**

Štěňata se obvykle odstavují ve věku asi 8 týdnů. Existují ale výjimky. Pastervec, který bude vlastnit svého prvního pasteveckého psa, by ho měl převzít až asi ve věku 6 měsíců a být pak v kontaktu s jiným zkušeným pastervecem nebo chovatelem. Někteří autoři navrhnou, vzít si dokonce ještě staršího a zkušenějšího psa. Neznalostí nebo nedostatkem zkušenosti může dojít k chybám, které zapříčiní, že pes už pro tuto práci nebude vhodný.

Sociální gesta, jako je například cenění zubů nebo pokládání uší, jsou psovi vrozena. **Schopnost poznat a reagovat na jedince vlastního druhu nazýváme socializací.** Pes se to nemusí učit. Pes ukládá do paměti všechny bytosti, které během této fáze poznal, jako jedince svého druhu nebo spřátelené druhy (je-li to kontakt pozitivní). To platí i o neživotných podnětech (zvuk, pach nebo optické vjemy). Zde jde o tzv. habituaci (navyknutí). Vše, co štěně v této fázi nepoznalo, v něm později vyvolá strach. Strach je negativní emoce. Dojde k vnitřní a vnější stresové tělesné reakci na skutečné či domnělé nebezpečí. Skutečná schopnost pociťovat strach však nastoupí až v 6. týdnu. To je smysluplný přirozený vývoj související s tím, že v přírodě se v tomto věku vlčí mládě začne stále více vzdalovat od brlohu, a proto je na místě, že vůči všemu, s čím se setká, již nepřistupuje jen s otevřeností a zvědavostí.

Tyto fáze probíhají i u pasteveckých psů. Je potřeba řídit se heslem, že mírný stres je pro vývoj psa důležitý. Budeme-li zabraňovat negativním zkušenostem štěněte, může to mít později negativní důsledky. Štěně se musí naučit zacházet i se strachem.

Reakcí na strach může být útek, útok, ztuhnutí nebo sociální gesta zmírňování konfliktu. Štěně si musí všechny tyto způsoby vyzkoušet a trénovat je, aby je později jako dospělý pes mohlo v patřičném kontextu správně předvést. Strach je také častou příčinou agresivity – zejména, když pes není „vytrénován“ v tom, aby uměl ukázat i jiné druhy reakce.

Pes v této době dobře reaguje na (stručné) pokárání a napomínání. Není ale ještě žádoucí, aby štěně v této fázi mělo kontakt se šelmou, mohlo by dojít k jeho poranění či zastrašení. **Není tedy žádoucí, aby bylo samo se stádem na pastvě.**

Štěně se učí i zacházet s agresivitou, která se ukazuje od 5. týdne a může, ale nemusí, mít příčinu. (Příčinou by například mohlo být, že ho matka nenechá napít do sytosti.) Je důležité, aby v této fázi docházelo k agresivně podbarveným situacím se sourozenci nebo matkou a to bez zásahu člověka. Jen tak se štěně může naučit používat nebo nepoužívat své zbraně. Dochází k trénování gest dominance a podřízenosti, která v sociálním kontextu přispívají k tomu, že vážně míněné útoky začnou postrádat význam. Teprve od 8. týdne vykazuje štěně během sociální hry gesta pokory.

Juvenilní fáze (12./14. týden až do doby pohlavní zralosti)

Již naučené se opakováním upevňuje. V této fázi pes také hledá své místo ve smečce, je proto nutná důsledná, ale přátelská výchova. Pes v této fázi stále zkouší hranice. Ty ale musí zůstat pevné a člověk musí psovi vždy znovu ukázat, že jeho místo je u stáda.

Foto: Michal Figura

6.2.1 | Zvláštnosti socializace pasteveckého psa

Psi chovaní jako domácí mazlíčci v domě nebo na statku mohou být i z plemen pasteveckých psů. Rodinní psi si vytvářejí k člověku pevné pouto, které je u pracovních psů určených k hlídání stád nežádoucí, a proto se mu (částečně) zabraňuje.

Pastevecký pes, jehož úkolem má být ochrana stád, by měl **pocházet z pracovní linie**³. Ideálně by měl být **ve stádu narozen a měl by s ovce vyrůstat**.

I když je štěně slepé, vnímá ostatními smysly vše, co se kolem něj děje. Socializuje se s ovce a je tak mnohem jednodušší začlenit je do stáda.

Zejména při koupi dospělého pasteveckého psa je nutné se přesvědčit, že je velmi dobře zvyklý na ten druh zvířat, se kterým má pracovat a také, že se hodí do životních podmínek, které ho v jeho novém působišti čekají. Z údajů chovatelů hospodářských zvířat je zřejmé, že dobře socializovaný pes se může přeorientovat na práci s jinými zvířaty než s ovce, přičemž je výhodou, když má nový majitel s využíváním psů zkušenosti. Někdy může pes potřebovat určitý čas na tuto změnu.

Období, ve kterém se do psa otiskuje vše, co zažije, začíná narozením a trvá do 15. týdne štěněte. Učení dalších sociálních dovedností pokračuje až do 18 měsíců. Maximálně ve věku 24 měsíců by měla být socializace ukončena.

Osvědčilo se integrovat mladého psa v zimě, kdy jsou ovce umístěny v salaši. Tak je bez zbytečné námahy zajištěna častá přítomnost chovatele hospodářských zvířat nebo jiné osoby a tím i kontrola vývoje štěněte.

³ Více k tomu na str. 42

Vzhledem k době, kdy se jehňata rodí, je ideální, aby se štěňata pasteveckého psa narodila v prosinci či v lednu. Fena může být v době březosti v kontaktu s ovce v salaši a volně se pohybovat. Pro samotný vrh si často hledá místo pod žebříkem či jeslemi, ale v salaši by měla být připravena i porodní bedna.

Pro správnou výchovu pasteveckého psa je důležité:

- aby štěňata byla ve stáří 8 až 15 týdnů oddělena od matky a sourozenců. Příliš časně oddělení od matky by mohlo vést k pozdějšímu strachu ze psů.
- aby si chovatel uvědomil, že odloučením od matky a sourozenců a vydáním novému majiteli začíná socializační fáze „raného mládí“, při které v mozku štěněte dochází k odpovídajícímu odlišení reakce na okolnostní vlivy, pes se tedy učí, co je a není „normální“ a co bude takto později vyhodnocovat.

Socializace, začlenění mladého psa do jeho sociálního svazku, vyžaduje kontakty s jinými jedinci vlastního druhu, budoucími sociálními partnery (ovce) a dalšími osobami, které budou přicházet se psem do kontaktu. Se všemi vyjmenovanými by mělo docházet k častým rituálním (opakujícím se) úkonům či činnostem a pes si také má zvykat na podněty z okolí. To je předpokladem k tomu, aby v budoucnu správně interpretoval chování svých sociálních partnerů. Touto formou učení si pes vstřípí vjemy z okolí, na které bude později reagovat beze strachu.

Štěně si vytváří sociální vazbu s ovce tak, jako by ji vytvářelo se svými sourozenci nebo s lidmi. První projevy jsou zpravidla spojené se snahou získat ze strany partnera pozornost. Štěňata většinou žebrají o potravu. Štěně se blíží k ovci s položenými ušima, svěšeným mávajícím ocasem, mírně přikrčené, se zdviženou hlavou, tlamou připravenou oblíznout nebo se dotknout čumáku ovce. Stejně se štěně chová ke konci osmého týdne ke své matce. Mladé ovce reagují na projevy podřízenosti štěněte se zájmem.

Starší studie doporučovaly, aby pastevečtí psi vyrůstali sami ve stádu bez kontaktu s člověkem a žili bez přítomnosti jiných psů. Tento přístup byl kvůli negativním zkušenostem přehodnocen.

Mladý pes si musí především během prvních čtyř měsíců vybudovat stabilní vztah k osobám, které tvoří jeho blízké okolí. Později k tomu přibudou další lidé. Pes by si ale neměl vytvořit silné vazby (není vhodné se se psem neustále mazlit, ale hlazení a vyhledávání kontaktu je pozitivní). Referenční osoby by s mladým pasteveckým psem měly zacházet přátelsky a starostlivě. Cílem je, aby například turisté a jiní cizí lidé byli psem vnímány jako normální součást okolí a aby si s nimi nespojoval ani negativní ani pozitivní zkušenosti.

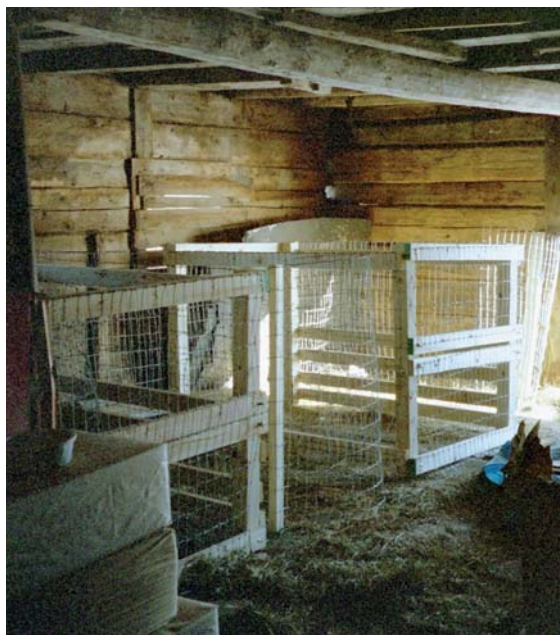
Co se musí mladý pes naučit?

- od asi 10. týdne musí být zvyklý na lidi
- musí umět poznat svoje jméno
- musí dovolit svému majiteli nebo blízké osobě, aby na něj bez problémů sáhli
- musí umět jít na vodítku a nechat se uvázat

To, aby si pes nechal na sebe svým chovatelem či blízkou osobou sáhnout, je často důležitější než aby uměl chodit na vodítku. Tito plaší psi jsou později spolehlivě věrni stádu, nenechají se hladit cizími lidmi a vždy si ponechávají jistý odstup i od svých majitelů nebo blízkých osob.

Kontakt štěněte s ovci

Zkušenost ukazuje, že je dobré začít navazovat kontakt psa s ovci prostřednictvím malé skupiny bahnic s jehňaty. Prostor v salaši však musí být nějak oddělen, aby štěně mělo možnost se stáhnout, když potřebuje klid. Je to místo, kde se štěně může nažrat, napít a odpočívat, kde bude mít stále s ovci kontakt, ale ovce se k němu nedostanou. Štěně se také musí naučit zacházet s poněkud „hrubým“ chováním dospělých ovcí. (Později je žádoucí, aby místo na pití měl pes společně s ovci, protože to posiluje jejich vzájemnou vazbu.) Je dobrý brát v potaz povahu psa a většího a energetičtějšího umístit spíše k ročním beranům než ke slabým jehňatům (Rigg 2010).

Třeba takhle může vypadat oddělený prostor pro psa v salaši.
Foto: Thomas Gehring

Jehňata se chovají podobně jako malé a krotké štěně a dobře s ním vycházejí. Proces vytváření sociálních vazeb je u jehňat stejný, proto je někdy možné pozorovat vznik opravdového přátelství. Příliš divoká hra s jehňaty by měla být omezována. To štěně zná už od matky, která zasahovala do příliš divoké hry mezi štěňaty anebo přerušovala takové hraní mezi ní samotnou a štěnětem (štípala skusem, kousala do zátylku a lehce štěnětem třásla). Hra proto není jen pro zábavu. Dospělá zvířata často záměrně u svých potomků vyvolávají situace, ve kterých štěňata narážejí na hranice hry a na scénu nastupuje vážnost. Podobnou roli může dle zkušeností ze Slovenska hrát i do stáda vpuštěná dospělá ovce, která ho trkne čelem, když bude moc dotěrné. Tyto znalosti je tedy vhodné v procesu učení u štěněte využít (aby nepřekračovalo hranici, aby respektovalo oplocení jako vymezení svého území atd.).

Kontakt se starším pasteveckým psem

Starší pastevecký pes přebírá roli učitele. Dle stupně svého vývoje může být mladý pastevecký pes brán ve stále větší skupině ovcí na pastvinu. Tím začíná aktivní část učení na pastvině. Útěky, toulání nebo nesoustředěnost je potřeba ihned korigovat. V extrémním případě, kdy mladý pes ovce příliš otravuje (skáče na ně, tahá jim vlnu), je nutné ho znovu zavřít do salaše nebo stáje, aby se za pomocí sociálních partnerů – koz, kozlů, bahnic – disciplinoval. Více k tomu v kapitole 7.7.

Důležité je, aby se mladý pes nesnažil napodobovat ovčáckého nebo honáckého psa, a tím se nenaučil ovce plašit.

Na základě své sociální vazby k ovci se teď musí naučit události, které se v jeho okolí vyskytují a nepředstavují žádné nebezpečí pro ovce, tolerovat jako něco známého/normálního.

V této vývojové fázi je možné mladého pasteveckého psa navyknout na turisty, cizí psy (když neobtěžují stádo), běžce, jezdce na koni, cyklisty, děti apod.

Pastevečtí psi jsou tedy vychováni jednak pasivně, tedy vytvořením pokud možno ideálních učebních podmínek, jednak aktivně, ale to ve velmi minimalistické podobě. Tato výchova referenční osobou je vždy balancováním mezi lidskou blízkostí a odstupem. Jde o to vytvořit vazbu a respekt vůči lidem, aniž by to ohrozilo vazbu k hospodářským zvířatům. Tato práce vyžaduje zkušenost a znalost věci. **Pes, kterého přitahují více referenční osoby než ovce, se pro ochranu stáda nehodí.**

Fáze dospívání (6.–12. měsíc)

V tomto období musí být stabilizovány všechny sociální vazby. To znamená, že je potřeba psa při kontaktu s ovci a jinými pasteveckými psy pozorovat a chyby okamžitě opravovat. Pro pozdější spolehlivost vyspělého a použitelného pasteveckého psa je to naprosto klíčové. Není-li pes pozorován a je ponechán sám s ovci, na které ještě není navázán, a **objeví-li se nežádoucí chování, bude se upevňovat, pokud mu v něm nikdo nebude bránit.** Důležité je, aby majitel psa uměl rozpoznat rozdíl mezi chováním (ještě) mladého a (již) dospělého psa, což není vždy jednoduché, protože interakce mezi psem a stádem závisí také na velikosti stáda, počtu nasazených pasteveckých psů a denní době.

Ve věku 6 měsíců u psů většinou nastupuje typické lovecké chování šelmy. Je geneticky podmíněno a podle rasy je více či méně zřejmé. U pasteveckých psů často úplně chybí, anebo je přítomno jen slabě, takže se redukuje na hrací náznaky, které se projevují již dříve. Přesto je potřeba nežádoucí projevy jako příliš divoké hraní s ovci, honění, tahání je za kožich, žužlání uší nebo kousání do ocasu včas rozpoznat a jasným rozkazem „NE“ hned účinně zastavit. Hraní může být někdy pro ovci nebezpečné, ale dá se odnaučit. Pes přestane ovci nahánět, když před ním nebude utíkat. Pokud se stane, že nějaká ovce před psem utíká a tím jeho lovecký pud podporuje, je třeba jednak tento podnět odstranit (vyměnit ovci, psa umístit k jinému stádu) a jednak použít výše uvedený rozkaz.

Podle analýz (Jaeger 2011) je v tomto období potřeba dávat pozor hlavně na:

- **opouštění stáda a potulování se kolem salaše**, což by mohlo být známkou nedostatečné vazby a je nutné zjednat nápravu. Pokud pastevecký pes není poslán zpět do salaše, tak se toto chování bude vyskytovat častěji, pes si na něj zvykne a pozdější náprava už buď nebude možná, anebo bude velmi těžká. Pokud psa vozíme autem do města anebo s ním děláme jiné aktivity netýkající se soužití se stádem, jeho představa o tom, kam patří, se změní. Pokud se pes naučí něčemu jinému než jen být celý den se stádem, je velmi těžké ho to odnaučit. V případě problematického potulování se může pohyb psa fyzicky omezit, jak popisuje kapitola Problémy s výchovou a jejich řešení.
- **prozkoumávací pochůzky mimo stádo k „inspekci“ a značkování teritoria však nepatří do kategorie druhů chování, které je potřeba korigovat, naopak, takové chování vítáme.** Jedná se například o situaci, kdy pastevecký pes jako první jde prozkoumat novou pastvinu, zkontroluje a označuje svůj nový revír a vrátí se ke stádu nebo se stáhne na místo, ze kterého může stádo pozorovat (mimo stádo, někdy i na vyvýšenině). Také očividně zpomalené a líné reakce v době poledního vedra jsou naprosto normální, protože naopak se setměním resp. v noci se bdělost a pozornost psa podstatně zvyšuje, což se dá vysvětlit podobným chováním případných útočníků.
- **krmení a voda pro psa v prostoru stáda zvyšuje vazbu mezi psem a ovci.** Je potřeba ale udělat předběžná ochranná opatření, aby například ovce nemohly psí stravu sežrat. Proto není problémem, když jsou příliš drzé ovce psem od žrádla vykázány. Naopak, upevňuje to jejich vzájemnou vazbu. Pes by měl v ideálním případě dvakrát denně dostat energeticky výživné krmivo.
- když se používají **elektrické ohradníky**, je potřeba zabránit tomu, aby se s jejich účinností štěně seznámilo příliš brzy a propojilo si tuto negativní zkušenost s referenční osobou nebo ovci.

- při **navykání psa na elektrický ohradník** je tedy potřeba postupovat velmi opatrně a odborně. Pes by si neměl vytvořit žádnou souvislost s referenční osobou a negativní zkušeností s plotem, jinak není možné vyloučit nežádoucí „vyhýbavé chování“ ze strany psa vůči jeho majiteli.

Soužití feny a psa v jednom stádě může vést k dočasným problémům. Nežádoucí chování způsobené háráním může být zmírněno dočasným odebráním ze stáda (ale stále v očním kontaktu s ním), případně řešeno na lékařské bázi (kastrace, sterilizace). Hárání se u fen pasteveckých psů může projevat naskakováním na ovce, psi někdy mohou stádo opouštět, je-li v blízkosti háravá fena. Hárající feny mají tendenci utíkat nebo žužljají ovcím uši. Na druhé straně může být pozornost psa ještě vyšší, když například fena vychovává štěňata v noční ohradě blízko ovcí. Slovenské zkušenosti doporučují uzavřít hárající fenu do oddělené budovy a na pastvu pustit až po odeznění hárání.

Pes a jeho vlohy by měly být pastevcem pravidelně testovány, majitel by si také měl vést dokumentaci vývoje štěněte, **tzv. etogram**. Podle výsledků je možné přizpůsobit další výchovu a také je díky tomu možné včas definovat slabiny resp. vyžádat si odborné poradenství.

Fáze dospělosti (od 12. měsíce)

Pes pohlavně a duševně dospěl. Pastevecký pes vykazuje účinné ochranné chování. Stádo chápe jako svoji „rodinu“, existuje úzká sociální vazba. Na každou událost, která nezapadá do jeho „normálního“ světa zkušeností, reaguje hlavně hlasitým štěkotem a zdánlivým útokem (hrozbou).

V 1,5–2 letech (podle plemene) si pes označuje teritorium okolo ovcí a bude ho účinně bránit. Není potřeba (a ani to nelze) ho učit honit šelmy, protože zkušenosti z mnoha zemí prokázaly, že většina šelem se konfrontaci raději vyhýbá. V této fázi je pes minimálně 12 měsíců starý a ve stádu má pozici pracovního psa.

Foto: Andy Fitzsimon

Na nezaujatého pozorovatele budou pastevečtí psi působit spíše ospale a neaktivně.

- Ve dne často mezi ovceci dřímají. Dřímající pes se však může během jediné sekundy proměnit v rychle reagujícího ochránářského psa.
- To, že pes se svou energií zachází šetrně a smysluplně, je rozhodujícím faktorem, aby mohl efektivně chránit jemu svěřené stádo. Žádoucí ochránářské chování se projevuje defenzivní obranou. Vetřelec bude nejdříve vyštěkán a zaháněn od stáda. Teprve při přímém ohrožení stáda dojde k útoku na vetřelce. Když je zaháněn do bezpečné vzdálenosti, vrátí se pastevecký pes zpět ke stádu. Většinou pak zaujme pozici mezi útočníkem a stádem.
- Sejně jako před sto lety ani dnes není v zájmu pastevce, aby jeho pastevecký pes běžel za každým nepřítelem a nehospodařil se svou energií smysluplně. Dobře vedený pastevecký pes spíše „nepřítele“ pozoruje z jisté vzdálenosti a dává mu důrazně najevo svou přítomnost (Walther, Franke 2014).

6.3 | Strach ovcí ze psa

Některé ovce mají přirozený nebo špatnou zkušeností získaný strach ze psa jako nebezpečné šelmy. Takové ovce je potřeba postupně na přítomnost psa zvyknout. Omezení pohybu na malé ploše ohrady postupně nutí štěně i ovce, aby navázali vzájemný kontakt. Štěně na noc zavíráme se stádem, ale odděleně, anebo ho ponecháváme v tréninkové ohradě a ovce po dobu několika týdnů střídáme.

Jiným řešením je navyknout plaché ovce na psa zároveň s jehňaty, která jsou se psem už spřátelená a která plánujete brzo dát do hlavního stáda. Když už si jedna skupina ovcí na psa zvykla, i bázlivé ovce se budou snažit následovat jejich příklad.

Podle slovenské příručky z roku 1997 není vhodné vychovávat štěně s jehňaty určenými na prodej, protože po jejich odchodu pes nebude hned dobře hlídat starší ovce, které si na něj ještě nezvykly. Na druhé straně se osvědčilo vychovávat psa s jehňaty, ze kterých se brzy stanou ovce hlavního stáda na pastvě, což vazbu mezi psem a ovceci utvrdilo.

6.4 | Soužití pasteveckých a ovčáckých psů

Seznamování psů je potřeba dovolit, až když je pastevecký pes dobře socializovaný s ovceci. Jak uvádíme výše, je potřeba zabránit tomu, aby štěně napodobovalo staršího ovčáckého psa a ovce nahánělo. Případná agresivita pasteveckého psa vůči cizím psům, i ovčáckým, kteří se k němu přiblíží, závisí většinou na věku, pohlaví a vlastnostech psa. Nepřátelské chování je většinou důsledkem soupeření mezi psy stejného věku a pohlaví.

6.5 | Hlazení psa

Pes se může hladit střídmě, jen za určitých okolností. Čím více se bude hladit, tím více bude vyhledávat lidskou společnost. Nejlepší je navazovat vztah se psem při obhlídce zvířat na pastvě nebo v košáru. Hlazení psa přes plot, přes bránu, nebo když je u domu, by ho podněcovalo k častější návštěvě těchto míst. Místa takového kontaktu se psem je třeba střídat.

Není vhodné psa cvičit na poslušnost, protože i tím se upevňuje jeho vztah k lidem. Časté návštěvy lidí a sousedů psa budou rozptylovat. Častý kontakt psa na malé farmě s lidmi upevňuje jeho vztah k domům a lidem.

Majitel několika stovek ovcí potřebuje psy, kteří jsou vůči lidem plaší. Pes, který upřednostňuje ovce před člověkem, bude pracovat lépe bez přítomnosti majitele/referenční osoby.

Pyrenejský horstí psi tohoto člověka znají. Foto: Linda Blättler

7. | Problémy s výchovou a jejich řešení

7.1 | Pes se chová problematicky vůči ovcím

K poranění či zabití ovce psem dochází málokdy. Psa, který něco takového udělal, je stále možné napravit. Stává se to při hraní, anebo je poraněná ovce nemocná či se chová neobvykle.

Pes si od 5 do 10 měsíců hraje s ovcemi stejně jako se svými sourozenci (viz Fáze dospívání). Mladý pes obíhá kolem ovcí, naráz se zastaví s nataženými předními nohama, zdvihnutým zadkem a vrtí ocasem, hlavu má skloněnou. Uši jsou vzpřímené a natočené dopředu. Pokud ovce utíká,

pes ji hravě honí. Někdy pes ovci obskakuje, vytrhává jí vlnu a okusuje uši. Zkušená ovce na to nereaguje a zůstane stát. Podobně se bude chovat i tehdy, když psovi v honění zabráníme. Psovi povel „NE“ či „NESMÍŠ“ toto zakážeme, ale bude to těžší, jestliže z něj ovce bude mít strach. Pokud pes upřednostňuje určitou skupinu ovcí, se kterými si chce hrát, například jehňata, doporučuje se umístit ho s berany nebo staršími ovcemi, dokud hravé chování neustane.

Fena šarplanince trpělivě hlídá a asistuje u porodu jehněte. Foto: Louise Liebenberg

Je-li štěně příliš hravé a navíc tlusté, je třeba snížit dávku vysokoenergetického krmiva a nahradit jej nízkokalorickou stravou chudší na sacharidy. Třeba vařený šrot dává pocit nasycenosti bez přísunu nadbytečné energie. (Findo 1997)

Někdy štěně nebo starší pes zabije nemocnou, slabou nebo osamělou ovci. Příčiny tohoto chování zatím nebyly objasněny. I spolehliví psi napadnou ovci postiženou kulháním či oslabenou vnitřními parazity, případně jinými chorobami. Také se stalo, že pes poranil ovci, která se zachytila hlavou v pletivu či jesličkách. Psy, kteří jsou jinak spolehliví, není v takové situaci obecně možné považovat za zabijáky. Nemocné ovce je třeba ošetřit, osamocené ovce odstranit a psa ponechat ve službě.

Někteří pastevečtí psi mohou při kontaktu s ovci, která právě porodila, dělat chyby. Typické je poranění prvních narozených jehňat na začátku porodu. Na psa, který je poprvé ve styku s novorozеныmi jehňaty, je potřeba dohlédnout. Pokud to situace vyžaduje, štěně je nutno uvázat nebo zavřít do psince. Disciplinovanost odrazuje psa od dalších chyb (stejní psi byli později u narozených jehňat spolehliví). Požírání placenty je normální a nevyvolává nebezpečné chování vůči ovcím.

Než pes dospěje, může se ovci dvořit, očmouchávat a chodit za ní nebo se pokoušet s ní pářit. Zpravidla toto chování není škodlivé, pokud pes ovci nedrží za krk.

7.2 | Pes si k ovcím nevytvoří vztah

Nejčastějším problémem bývá opuštění ovcí a vracení se k lidskému příbytku nebo stájím. Potulování se kolem hospodářství částečně souvisí s průzkumným a sexuálníím chováním. Jen velmi málo psů věrně provází ovce úplně celou dobu, často přes den spí. Pokud psa přitahují více lidí, je to, jak již bylo naznačeno dříve, většinou způsobeno:

- přílišným hraním nebo mazlením s člověkem,
- pes je přitahován jinými psy,
- ovce psa mezi sebe nepřijaly.

Tomu všemu se dá zabránit správnou socializací, jak je popsáno od str. 16.

Určitý zájem psa o ohrady s dobytkem a hospodářství, kde probíhá lidská aktivita, je normální, protože pozornost je základem hlídání. Pokud si však pes nevšímá pohybu a projevů ovcí, potom není pro ochranu stád vhodný. Pes příliš vázaný na lidi může dobře chránit stádo pouze za těchto podmínek: za stálé přítomnosti pasteve, uvnitř elektrického ohradníku, anebo když jsou pastviny obklopeny stodolami a stájemi.

7.3 | Potulování

V době pozdní nedospělosti je možné psovi, který vykazuje sklony k potulování, zabránit v pohybu fyzickými omezeními: polínko dlouhé 30 cm s profilem 5 x 10 cm uvázané na lanku či řetízku na obojku psa tak, aby se mu při běhu odíralo o přední nohy. I v pozdějším věku se dá tato metoda krátce použít, může to být například kolo od vozu či pneumatika. V psovi to může vyvolat pocit sebelítosti a potřebu sociálního kontaktu, který bude hledat právě u ovcí, které má hlídat. Obecně potulování souvisí se zájmem o lidi nebo sexuálníím chováním psa či feny. Tomu je možno zabránit také kastrací obou pohlaví ve věku 6–12 měsíců. Toto jsou doporučení ze Slovenska. Je však třeba pamatovat na ustanovení zákona na ochranu zvířat proti týrání a zajistit, aby zvíře netrpělo či neprožívalo bolest. I omezení pohybové svobody by nemělo zasahovat do naplnění nutné svobody pohybu, kterou pes potřebuje.

7.4 | Letní vedra

Velcí psi, kteří vyměnili zimní srst za letní opožděně, mají problémy s regulací tělesné teploty. Pes se bude schovávat do stínu nebo si vyhrabe díru v chladné zemi a nebude mít zájem o ovce. Pomůže mu vyčesání podsady kožichu kartáčem nebo ostříhání dlouhé srsti. Pes musí mít stále k dispozici dostatek studené vody. Pokud jeho tělesná teplota přesáhne 38 °C, je třeba vyhledat veterináře.

7.5 | Když pes nehlídá

Důsledná výchova a socializace psa na věrnost ovcím je základem pozdějšího hlídání. Většina problémů s hlídáním souvisí právě s nedostatečnou věrností nebo vazbou psa na ovce. Úspěšnost hlídání psa závisí také na jeho agresivitě, počtu šelem v okolí a soudržnosti stád ovcí. Agresivita vůči šelmám

závisí na věku a pohlaví psa a je individuální. Projevy dominance spojené s agresivitou se většinou projeví po 18. měsíci života. Není vhodné proto mladého psa trestat, pokud se nechová vůči starším cizím psům agresivně. Bdělý pes, s mírnými projevy agresivity, může být dobrým hlídačem, který pastevce upozorní štěkáním nebo odvrátí pozornost šelmy na sebe.

7.6 | Roztroušené ovce

Pro jednoho psa může být těžké chránit početné roztroušené stádo ovcí, zejména, je-li hustota šelem velká. Hlídnání mu ulehčí shromáždění ovcí nebo dovezení druhého, případně třetího psa; případně zmenšení plochy pastviny.

7.7 | Specifické situace

Košárování

Přemístění košáru (ohrady) zpravidla naruší návyky a tím pohodu psa. S tím je potřeba počítat a psa navkat na změnu prostředí již v době výchovy. Je vhodné přesouvat psí boudu nebo kotec zároveň s ním. Procházkou se psem po obvodu košáru či nové pastvy mu ulehčí seznámení se s okolím.

Technické ochranné prostředky

Když je pes na pastvě s ovce, nepoužívají se plašidla, výbušniny, petardy, dělbuchy nebo rachejtle. Pokud se využívat musí, je potřeba na ně psa postupně zvykat, aby se jich nebál. Na výstřel zvykáme psa už od útlého věku.

Výchova druhého psa

Pro chovatele ovcí je výchova druhého psa podstatně lehčí, protože při ní může využít již nabyté zkušenosti. I ovce, které už jednoho psa znají, si rychle zvyknou na dalšího. Kromě toho je výhodné zaučit mladého psa se starším. Štěně vyrůstající v přítomnosti staršího psa můžeme nechat bez dohledu dříve, než kdyby bylo s ovce samo. Do 16 týdnů by na štěně měla dohlížet referenční osoba (případně pastevec). Štěně žije zavřené v chlévě či ohradě s ovce. Po 16 týdnech ho lze ponechat se starším psem, který ho povede a dohlédne na něj. Štěně si bude hrát spíše s ním než s ovce. Zkušené ovce se méně bojí nového psa v přítomnosti staršího známého psa. S novým psem je třeba začít pracovat, až budou staršímu 2–4 roky, protože dospívání pasteveckého psa trvá 1,5–2 roky.

Ztráta pasteveckého psa

Rizikový věk psa je mezi 6 měsíci a 2 lety. Nejmenší ztráty jsou u psů ve věku 2–6 let. Nejlepší je mít dva psy s věkovým rozdílem 2–4 roky, protože když jeden zemře, bude hlídat druhý.

Pozor, pastevečtí psi!!!

Aby nedošlo k problémům, dodržujte tato pravidla:

- *Na pastvu v žádném případě nevstupujte bez pastevece!*
- Nepřistupujte k plotu a pokračujte klidně v chůzi, neutíkejte!
- K psům se stavte přátelsky, bez agresivity nebo se strachem! Hrození holí nebo házení předměty si pes vysvětlí jako napadení!!!
- Sestupte z kola a tlačte ho!
- Sesedněte z koně a zdaleka obejděte pastvinu!!!
- Svého psa držte na krátkém vodítku, pastevecký pes ho totiž vnímá jako největší ohrožení ovci!

Pracující pastevečtí psi k ochraně stád před vlkem, liškou, psíky mývalovitými, krkavci, divokými prasaty a psy. Tito psi se chovají přátelsky k lidem, kteří to myslí dobře s jejich stádem (ovci). Kdo chce udělat něco špatného, tomu dají hned a neomylně najevo, že své stádo chrání a ohrožení zaženou. Dělají to zastrašovací metodou pomocí hlasitého štěkání a vyfukování útočnicka. Přes den jsou psi spíše leniví a ospalí, v noci jsou ale nanejvýš pozorní. Jsou ale nepřetržitě schopní vše okolo sledovat a okamžitě zasáhnout.

 V případě nutnosti volejte: telefonní číslo
© Schäferrei Wümmeniederung www.heidschnuckenherde.de

8 | Pastevečtí psi a elektrické ohradníky

Pastevecké psy je možno využít na téměř všech typech pozemků. Způsob, jak se pastevečtí psi využívají, se liší od regionu k regionu. Například v Alpách a Pyrenejích není problém, aby se psi pohybovali volně a hlídali stáda bez pastevece. To ale nejde všude. Ve střední Evropě se spíše setkáme s tím, že jsou stáda v ohradách a pastevecký pes je v nich s nimi. Ohradník je jeho pracovní hranicí. Ohradník také napomáhá tomu, aby se pes nepotuloval, což zvyšuje jeho efektivitu a chrání ho před případnou kolizí s automobilem. Při studiích se navíc zjistilo, že psi za ohradníkem byli v zahánění predátorů efektivnější, denně kontrolovali a značkovali obvod území a tento pach na predátory fungoval jako odpuzovač. Dle vyjádření odborníků přítomnost plotu či ohradníku fungování pasteveckého psa zlepšuje (Gehring, osobní vyjádření 2018).

Mladý pes by se ale neměl s elektrickým ohradníkem seznámit bez asistence referenční osoby, zejména s jeho bolestivou součástí. Při navykání psa na elektrický plot je potřeba postupovat opatrně a odborně. Pes si nesmí vytvořit žádnou spojitost mezi referenční osobou a případnou negativní zkušeností s plotem. Pes by se referenční osobě či majiteli neměl vyhýbat. Pokud by se pes lekl a snažil se referenční osobě vyhnout, je možné ho pohladit a tím utěšit (Walther, Klemm 2016).

Pes se přes plot nikdy nesmí krmit.

Doporučuje se umístit k plotu informační tabuli se zákazem vstupu a upozornění, aby kolemjdoucí turisté věděli, že se mohou setkat s pasteveckými psy, jejichž cílem je odehnat je od stáda a proto se k těmto psům nemají přibližovat, ani je krmit.

9. | Pastevečtí psi a procházející turisté – doporučené chování

Nejen pro majitele pasteveckých psů je užitečné rozumět zvláštnímu způsobu, jakým tito psi pracují. Je dobré, když tyto psy, kteří jsou aktivní zejména za stmívání a ve chvílích, kdy se stádo pohybuje, respektují a tolerují i sousedé, kolemjdoucí či turisté. Pokud někdo cizí vkročí na teritorium pasteveckého psa, dá mu to pes jednoznačně najevo hlasitým štěkotem a zastrašováním⁴.

Cizí psi vyvolávají u pasteveckých psů zvýšený obranářský instinkt – v blízkosti stáda ovcí doporučte kolemjdoucím, aby měli svého psa na vodítku a nikdy s ním nezkoušeli projít stádem, které hlídá pastevecký pes. Doporučte jim, aby stádo obešli z velké vzdálenosti. Ani děti by neměly volně pobíhat a dospělí by v žádném případě neměli sami vstupovat do ohrad.

Pokud výletník vstoupí na otevřenou pastvinu, má se chovat klidně, neodhánět zvířata a hlavně se snažit pasteveckého psa nepřekvapit. Pokud žádného nevidí, má mluvit nahlas, abyste na sebe upozornil. Cyklista by měl své kolo vést, pokud někdo jde pěšky, je lepší jít pomalu.

⁴ Podívejte se na švýcarské video Jak se správně chovat při setkání s pasteveckými psy, které přeložilo Hnutí Duha: <https://www.youtube.com/watch?v=365kNf1T7Mc&feature=youtu.be>.

Když pastevecký pes štěká, běží ke kolemjdoucí osobě a zatarasí jí cestu, měla by zůstat v klidu a dát psovi čas, aby situaci vyhodnotil. Doporučuje se pořád udržovat dostatečnou vzdálenost od stáda. V případě nutnosti je možné udržovat psa ve vzdálenosti od vlastní osoby pomocí turistické hole tak, že ji turista drží před psem šikmo k zemi. Pokud jej někdo bude chtít zaplašit zvedáním nebo šermováním holí sem a tam a křikem, naopak ho proti sobě vyprovokuje. Pokud je použití hole metoda, kterou si nejste jisti, doporučujeme ji nepoužít. Jakmile pes akceptuje přítomnost procházejícího a přestane štěkat, mohou turisté poklidně pokračovat v cestě.

Pastevecké psy nemají cizí osoby zkoušet uklidňovat. I když vyčkávají na reakce psa, mají se začít od stáda vzdalovat. Pokud je při tom pes utiskuje svou přítomností, doporučuje se nedívat se mu do očí a zůstat k němu natočen předem. Potom se je možné pomalu vzdalovat, je-li to nutné couvat či mít za sebou šikmo dolů k zemi nataženou turistickou hůl. Jakmile budete „vetřelec“ dost daleko od stáda, nechá jej pes nerušeně odejít.

Snaha o průchod stádem přes jednoznačné varovné signály ze strany pasteveckého psa může vést k tomu, že po turistovi chňapne. Pokud si procházející osoby nejsou situací jisté, je lepší, aby stádo zdaleka obešly anebo se vrátily.

10. | Charakteristika vybraných plemen pasteveckých psů⁵

AKBAŠSKÝ PES

Zdroj: www.akbash.de

Základní údaje

Tradiční země využití: Turecko

Původní využití: ochrana ovcí

Dnešní využití: ochrana ovcí

Průměrná délka života: 10–11 let

Hmotnost: 41–55 kg

Výška: 67–86 cm

Historie plemene: Turečtí pastevcí šlechtili pastevecké psy bílé zřejmě proto, aby se odlišovali od šelem. Akbašský pes ze západního Turecka je pravděpodobně příbuzným jiných velkých bílých pasteveckých psů Evropy – komondora, kuvasze, podhalaňského ovčáka a dokonce i vzdáleného pyrenejského horského psa. Toto plemeno se v 70. letech 20. století začalo vyvážet do USA, což zajistilo jeho budoucnost. Jako samostatné plemeno je uznáván pouze v USA, jinak se považuje za anatolského pasteveckého psa. V USA je jedním ze tří nejdoporučovanějších plemen pro ochranu stád. Snese větší horko než větší a těžší plemena (Rigg 2001). V Evropě jsme v roce 2017 bohužel nenašli aktivního chovatele.

Popis: Mohutné tělo a ostrý zrak naznačují, že akbašský pes mohl po svých předcích zdědit krev slídičů. Podobně jako anatolský pastevecký pes je venkovským ochráncem stád domácích zvířat. Má rovnou, hrubou srst se silnou světlou spodní vrstvou, která má různé odstíny šedé, zrzavé, slámově žluté, bílé, zemitéch barev, je pruhovaná, strakatá a tečkovaná. Je klidný, ostražitý, inteligentní, odvážný, nezávislý a loajální. Je nepodplatitelný, podezřívavý vůči cizím lidem, neobvyklým zvukům či změnám ve svém teritoriu, které neustále bedlivě analyzuje. Není nepřátelský, ale byl vyšlechtěn tak, aby myslel nezávisle. Predátory nejdříve odpuzuje pozicí těla, štěkáním a vrčením. V případě nutnosti je bude zahánět a pustí se s nimi do fyzického boje. Při správné výchově je něžný k nově narozeným jehňatům a kůzlatům. Není vhodný jako pes společník, je to pracující pes, který je nejšťastnější, když dostane práci, pro kterou byl vyšlechtěn.

⁵ Tam, kde neuvádíme zdroj informací, pocházejí většinou ze stránek Mezinárodní kynologické federace www.fci.be, případně stránek národních kynologických klubů jednotlivých plemen.

ANATOLSKÝ PASTEVECKÝ PES

Foto: Tanja Askani

Základní údaje

Tradiční země využití: Turecko
Původní využití: hlídání stáda ovcí
Dnešní využití: hlídání stád
Průměrná délka života: 11–12 let
Jiné názvy: coban köpegi
Hmotnost: 41–64 kg
Výška: 71–81 cm

Historie plemene: Jedná se o pasteveckého psa s pradávnuou historií, který pravděpodobně pochází z velkých loveckých psů z Mezopotámie. Plemeno se vyvinulo během staletí tak, jak ho formovalo klima a styl života lidí, se kterými žilo. Byla to tedy zejména horká a velmi suchá léta a velmi studené zimy a způsob života místních lidí, který mohl být jak usedlý tak částečně či zcela nomádský. Práce těchto psů spočívala v ochraně stád putujících na velké vzdálenosti po střední anatolské náhorní plošině. Turečtí pastevci nikdy nepoužívali psy na nahánění ovcí, ale vždy jen na ochranu před šelmami, tedy hlavně vlky, medvědy a šakaly (Findo, Skuban 2011). Od 70. let 20. století se tito psi rozšířili i do dalších oblastí.

Kangal, kterého mnozí považují za další plemeno pasteveckého psa, zatím jako plemeno uznán nebyl a považuje se za anatolského pasteveckého psa. Pochází ze středovýchodního Turecka a je těžší než akbaš a má kratší tupý čumák a převislé uši (Rigg 2001).

Popis: Jsou velcí, vzpřímení, dobře stavění a mají širokou a silnou hlavu a hustý dvojité kožich. Umí vyvinout značnou rychlost. Jejich charakter je klidný a odvážný, neagresivní, přirozeně nezávislý, a velmi inteligentní. Nechá se dobře vést a učit. Je to pracovní pes, který se nehodí za rodinného společníka.

Štěňata kangala.
Foto: Holger Benning

CAO DE CASTRO LABOREIRO

Zdroj: www.castrolaboreiro.co.uk

Základní údaje

Tradiční země využití: Portugalsko

Původní využití: ochrana hospodářských zvířat

Dnešní využití: pastevecký pes, společník, hlídací pes

Průměrná délka života: 11–14 let

Jiné názvy: portugalský pastevecký pes

Hmotnost: 23–34 kg

Výška: 51–61 cm

Historie plemene: Jedno z nejstarších plemen na Pyrenejském poloostrově pocházející z vesnice Castro Laboreiro na severu Portugalska v oblasti s nadmořskou výškou až 1 400 m n. m. Od 19. století o něm najdeme písemné zmínky. V současnosti na světě žije těchto psů pouze 500 a chovů také není mnoho.

Popis: Inteligentní pes jednoduchého zevnějšku, obrysem připomínající vlka. Nejžádanější je žíhaná srst v odstínech šedé a hnědé (tzv. barva hor). Je loajální a poslušný, neustále bdělý, agilní a aktivní a potřebuje mít co hlídat. Má vznešenou povahu, jeho varovný štěkot je zcela charakteristický – začíná hlubokým vrčením, které přechází od relativně tichého a hlubšího štěkotu do hlasitého štěkání, které dlouho trvá. Vyžaduje majitele s pevnou rukou.

KAVKAZSKÝ PASTEVECKÝ PES

Foto: Šárka Daltonová

Základní údaje

Tradiční země využití: Rusko, Kavkaz

Původní využití: ochrana ovcí

Dnešní využití: ochrana a obrana ovcí

Průměrná délka života: 10–11 let

Jiné názvy: kavkazský ovčák, kavkazák

Hmotnost: 45–70 kg

Výška: 64–72 cm

Historie plemene: Kavkazští psi byli tradičně používáni k ochraně stád a majetku před šelmami a predátory. První zmínka o velkých molossoidních psech používaných v armádě arménského krále Tigrana II. pochází z 1. století př. n. l. Ve 20. letech 20. století došlo v SSSR k jejich šlechtění, při kterém byl kladen důraz na fyzickou sílu, sebedůvěru, nebojácnost, ostroslych, ostrozrak a hustou a nepromokavou srst. Koncem 60. let se dostal do bývalého východního Německa jako služební pes pohraniční stráže, hlavně u neslavně proslulé Berlínské zdi (Findo, Skuban 2011). Po jejím pádu byla skupina 7000 hlídacích psů rozpuštěna, mnoho z nich se dostalo do nových domovů po celém Německu. Existují rozsáhlé chovatelské programy v Polsku, Čechách a na Slovensku i v Německu.

Popis: Je to robustní a silný, nejoblíbenější ruský a gruzínský pastevecký pes. Má klidný temperament, je aktivní, sebevědomý, nebojácný a nezávislý. Je to výborný ochranný pes, ale může být příliš agresivní a proto ho nezkušeným chovatelům spíše nedoporučujeme.

KOMONDOR

Foto: Nikki68, zdroj: Wikimedia commons

Základní údaje

Tradiční země využití: Maďarsko

Původní využití: pastevecký a strážní pes

Dnešní využití: pastevecký a strážní pes,
společník

Průměrná délka života: 12 let

Jiné názvy: maďarský pastevecký pes

Hmotnost: 40–60 kg

Výška: 65–90 cm

Historie plemene: Komondor patří k největším pasteveckým psům a pravděpodobně doprovázel nomádské kmeny z východu, které se usadily na území dnešního Maďarska před více než 1000 lety. Jeho název se poprvé objevuje v roce 1544, ale až v roce 1910 byl uznán jako plemeno (Findo 1997). Jeho vrozený hlídací instinkt se dnes hojně využívá v Severní Americe na ochranu ovcí před kojoty.

Popis: Zplstnatělá srst po staletí ochraňovala komondora před přírodními živly a vlky při hlídání ovcí a různých hospodářských zvířat. Svým vzezřením vyvolává respekt. Vrozené vlastnosti jej řadí k nejlepším pasteveckým strážním psům. Vyrůstá s ovcemi a je s nimi i stříhán. Má neuvěřitelnou kuráž při ochraně a obraně jemu svěřeného stáda nebo majetku svého pána. Je podezřívavý a ve svém teritoriu nestrpí jinou živou bytost. Přes den leží a kontroluje terén, v noci se pohybuje. Jako společník je přizpůsobivý. Jeho srst vyžaduje stálou péči, aby se nezacuchávala a nezdrchávala.

MAĎARSKÝ KUVASZ

Foto: Erdelyi Kopo, zdroj: Wikimedia commons

Základní údaje

Tradiční země využití: Maďarsko

Původní využití: ochrana stád

Dnešní využití: společník, ochrana stád

Průměrná délka života: 12–14 let

Hmotnost: 37–62 kg

Výška: 66–75 cm

Historie plemene: Kuvasz je starobylé maďarské pastevecké plemeno. Jeho předchůdci přišli do Panonské pánve společně s Maďary. Používali je k hlídání dobytka před predátory a zloději. Kuvasz byl oblíbeným loveckým psem krále Matyáše Korvína. Jeho jméno pochází z turkického slova kavas, které znamená strážce či voják, nebo kuwasz, znamenající ochránce.

Popis: Je většinou bílý a má vlnitou až kudrnatou srst, tmavé oči a černý nos a tlamu. Kuvasz je statečný a nebojácný. Brání jemu svěřené stádo a majetek dokonce i svým životem. Je sebevědomý a při špatném zacházení může být agresivní. Je potřeba, aby vykazoval vysoký práh dráždivosti. Je věrný, spolehlivý a miluje svoje stádo a okolí. Potřebuje spoustu aktivity a je potřeba ho zaměstnávat. Je nenáročný, péče o něj je jednoduchá, zvládá i náročné povětrnostní podmínky. Oceňuje jemu věnovanou náklonnost a starostlivost.

MAREMMANSKO-ABRUZZSKÝ PASTEVECKÝ PES

Foto štěně: Dario Capogrosso

Základní údaje

Tradiční země využití: Itálie

Původní využití: ochrana stád

Dnešní využití: společník, ochrana hosp. zvířat a majetku

Průměrná délka života: 11–13 let

Jiné názvy: maremma

Hmotnost: 35–45 kg

Výška: 60–73 cm

Historie plemene: Je to klasický evropský pastevecký pes, pravděpodobně potomek velkých bílých evropských pasteveckých psů, kteří se rozšířili po celé Evropě před více než 1000 lety. Zejména od roku 1860, kdy se stáda pohybovala mezi regiony, docházelo ke křížení dvou jednoduchých pasteveckých ras z regionu Maremma a Latium, maremmanského pasteveckého psa s kratší srstí a protáhlejšího abruzzského horského psa (FCI Standard). V současnosti se běžně vyskytuje v Itálii, ve Velké Británii, v Kanadě, USA a Austrálii a od roku 1999 hlídají již dvě stovky maremmansko-abruzzských pasteveckých psů stáda i ve Švýcarsku. Je to jedno ze dvou plemen, která se k ochraně stád používají v Sasku.

Popis: Maremma má velkou „medvědí“ hlavu s tmavými mandlovými očima a trojúhelníkovými převislými ušima. Tlama, čumák, okraje očí a drápy jsou černé, na krku má velkou hřívu. Je vynikajícím ochráncem, je bdělý, samostatný a nezávislý, dobře se učí, nevykazuje ale podřízenou poslušnost. Některé zdroje to interpretují jako tvrdohlavost, umíněnost a těžkou ovladatelnost.

PODHALAŇSKÝ OVČÁK

Foto: Sven Fischer, zdroj: Wikimedia commons

Základní údaje

Tradiční země využití: Polsko
Původní využití: ochrana stád
Dnešní využití: ochrana stád, společník
Průměrná délka života: 11 let
Jiné názvy: tatranský pastevecký pes
Hmotnost: 45–69 kg
Výška: 61–87 cm

Historie plemene: Je blízkým příbuzným maďarského kuvasze, slovenského čuvače a pravděpodobně i jiných evropských velkých horských pasteveckých psů, jako například italského bergamského ovčáka. Tento pastevecký pes pochází z velkých asijských mastifů přivedených do Evropy před více než 1000 lety (Findo, Skuban 2011).

Popis: Má silné svaly a nádhernou srst, která ho chrání i před nejnepříznivějším počasím. Podhalaňský ovčák je klasický horský pes na ochranu stád hospodářských zvířat. Snaha o jeho využití jako tažného, policejního či vojenského psa jeho původní vlastnosti nezměnila a on zůstal oddaným a ostražitým hlídačem. Jeho posláním je provázení a popocházení se stády hospodářských zvířat, která úspěšně chrání před šelmami a zloději. Je temperamentní, klidný, nezávislý a inteligentní a hodí se na hlídání rozlehklých pastvin. I když na neznámé osoby a potenciální nebezpečí štěká, je považován za velmi přátelského, protože by někoho napadl jen při soustavném provokování. Při výběru je potřeba se ujistit, že má vysoký reakční práh, tzn. reaguje teprve až na silnější podněty. Může být problematický při styku s cizími jedinci svého druhu zejména svého pohlaví a cizími psy jiných ras.

PYRENEJSKÝ HORSKÝ PES

Foto: Linda Blättler

Základní údaje

Tradiční země využití: Francie
Původní využití: hlídání stáda ovcí
Dnešní využití: hlídání stád a majetku, společník
Průměrná délka života: 11–12 let
Hmotnost: 45–60 kg
Výška: 65–81 cm

Historie plemene: Jeden z největších bílých strážních mastifů, o němž nacházíme písemné zmínky již ve starověku. Je pravděpodobně příbuzný s maremmsko-abruzzským pasteveckým psem, maďarským kuvaczem, slovenským čuvačem a tureckým anatolským pasteveckým psem (Findo 1997). I když se tehdy asi jednalo o nejednotné plemeno, byli tyto psi ve středověku oblíbeni mezi členy francouzské aristokracie. Na konci 18. a začátku 19. století bylo plemeno ve špatném stavu, mimo jiné proto, že ubývaly velké šelmy. Od dvacátých let pak ve Francii, Anglii a konečně i v USA docházelo k obnově chovu plemen. Ve Švýcarsku se používá k hlídání stád od roku 1999. Je to jedno ze dvou plemen, která se k ochraně stád používají v Sasku.

Popis: Má hustou dlouhou a hebkou srst, bílou či s šedými, žlutými či oranžovými skvrnami na hlavě, uších a začátku ocasu. Při učení dobře spolupracuje. Je přátelský vůči lidem, klidný, vznešený a velmi inteligentní. Zároveň velmi odvážný a vůči cizincům vystupující hrdě a neústupně. S ostatními (cizími) psy bude příležitostně bojovat, což dělá s velkým umem, který pramení ze staleté zkušenosti boje s vlkem. Vydává hluboký hrdelní štěkot.

PYRENEJSKÝ MASTIN

Foto: Jitka Umlaufová

Základní údaje

Tradiční země využití: Španělsko
Původní využití: společník, hlídání majetku a stád
Dnešní využití: hlídání stád
Průměrná délka života: 10–12 let
Jiné názvy: aragonský mastin
Hmotnost: 41–64 kg
Výška: 72–81 cm

Historie plemene: Má stejného předchůdce jako pyrenejský horský pes, byl ale vyšlechtěn na španělské straně Pyrenejí. Je prostší, těžší, méně sjednocený a poté, co se v Pyrenejích od 40. let 20. století přestali vyskytovat vlci, toto plemeno skomíralo. V 70. letech se znovu začalo šlechtit, protože se vlci do Pyrenejí vrátili.

Popis: Hustá a tlustá srst střední délky, delší na ramenou, krku, pod břichem, na vnitřní straně nohou a na ocasu. Většinou bílý, vždy s výraznou maskou, po těle rovnoměrně rozdělené tmavé skvrny. Je to klidný, vznešený, velmi inteligentní pes, odvážný a hrdě vystupující vůči cizákům, kterých se nebojí. Ve vztahu k jiným psům je dobrácký, vědom si své převaly.

SLOVENSKÝ ČUVAČ

Foto: Zuzana Buzáková

Základní údaje

Tradiční země využití: Slovensko

Původní využití: ochrana stád

Dnešní využití: společník, ochránce stád

Průměrná délka života: 12 let

Hmotnost: 30–40 kg

Výška: 55–70 cm

Historie plemene: Tohoto psa s sebou na Slovensko přivedli Valaši v době kolonizace v 13. až 15. století (Findo, Skuban 2011). Původně ho používali strážci pověřeni vrchností k ochraně zemských hranic, tzv. portáši. Pracovali na loukách a vždy byli znázorňováni se svými typickými psy. Aby bylo možné čuvače v noci odlišit od jiných zvířat, byl šlechtěn jako bílý. Jako dobrý strážce, hlídač a společník a průvodce pro pastevce, se čuvač osvědčil i jako obránce stáda, který umí doprovázet drůbež a jiná domácí zvířata na pastvu, a také chránit různé objekty. Turisté v Tatrách, kteří si u pastevců kupovali sýr a jiné produkty, měli radost z malých huňatých štěňat a tak se plemeno přesunulo i do nížin, kde se díky své vizáži považovalo za luxus.

Popis: Má pevnou konstituci, působí impozantně a má hustý bílý kožich, který vyžaduje pravidelnou péči. Je živý, bdělý, nebojácný a ostražitý (proto se jmenuje čuvač, čuvať znamená dávat pozor, hlídat (Findo, Skuban 2011)). Je nesmírně věrný a odvážný, vždy připraven vypudit jakéhokoliv nepřítele, ať už vlka či medvěda.

ŠARPLANINSKÝ PASTEVECKÝ PES

Foto: Louise Liebenberg

Základní údaje

Tradiční země využití: Balkán/Makedonie

Původní využití: ochrana ovcí

Dnešní využití: pastevecký a strážní pes

Průměrná délka života: 11–13 let

Jiné názvy: šarplaninec

Hmotnost: 35–44 kg

Výška: 56–61 cm

Historie plemene: Předpokládá se, že toto plemeno je mladší než turecký akbašský pes. Byl odedávna chován na planině Šar a dnes se hojně chová na území celé bývalé Jugoslávie a v Albánii (FCI). Srbská armáda je používá jako hlídací horské psy. Od roku 1975 byl exportován do USA a Kanady, kde se používá na ochranu stád před kojoty (Findo 1997). Do roku 1968 byl jako šarplaninský pastevecký pes označován i pastevecký pes z Kraské oblasti, který byl poté ale uznán jako samostatné plemeno. Krašský pastevecký pes je menší a těžší z těchto dvou plemen.

Popis: Je to nepoddajné plemeno s nezávislou povahou. Je rezervovaný, intuitivní a tvrdohlavý. Je-li vychován správně a správně se s ním zachází, bude vynikat při různých úkolech. Svou práci bere vážně – je bystrý a ostražitý, při hlídání ovcí prozkoumá celé okolí. Je ochránářský, ale není nevrlý, je nepodplatitelný a oddaný svému pánovi. Při konfliktu se nezalekne ani většího protivníka. Je vysoce inteligentní a hodí se pro ochranu stád i ve vysokých polohách bez přítomnosti pastevce.

TORNJAK

Foto: Katka Kollárová

Základní údaje

Tradiční země využití:

Bosna a Hercegovina, Chorvatsko

Původní využití: ochrana ovcí

Dnešní využití: pastevecký a strážní pes

Průměrná délka života: 12–14 let

Jiné názvy: bosensko-hercegovinský
a chorvatský ovčácký pes

Hmotnost: 40–50 kg

Výška: 60–70 cm

Historie plemene: Zmínky o tomto prastarém plemenu najdeme již v roce 1067 a 1374. Plemeno téměř vymizelo a s jeho záchranou a sjednocením se začalo až v 70. letech 20. století, první vrh v plemenné knize byl zapsán v roce 1982. Vzhledově ještě není zcela sjednoceno. Podle typu dospívá ve dvou nebo až ve třech letech.

Popis: Je to velký a silný pes. Je vícebarevný či dvoubarevný a má hustou a dlouhou srst. Pes má větší hřívu než fena. Hlava, uši, přední část nohou a tlapy mají kratší hustou srst. Má harmonický vzhled a elegantní chůzi. Je vyrovnaný, dobrosrdečný, odvážný, poslušný, inteligentní, vznešený a sebevědomý. Při hlídání je temperamentní. (FCI)

11. | Kde si pasteveckého psa pořídit?

Nejvhodnější je pořídit si štěně pasteveckého psa **z pracovní linie** a navíc, pokud to bude pro chovatele hospodářských zvířat jeho první pastevecký pes, pořídit si dokonce již starší štěně. Protože se však v současnosti těmto podmínkám nedá v ČR dost dobře vyhovět, uvádíme níže i chovatelské stanice, které sice psy z pracovní linie nenabízejí, ale chovají pastevecké psy primárně za jiným účelem. Šance, že pes bude i přesto umět chránit stádo hospodářských zvířat, je poměrně vysoká. Stejně tak se může stát, že pes z pracovní linie požadované chování vykazovat nebude. Každý pes je jiný a je k tomu potřeba takto přistupovat. Při výběru si vyberte štěně, které není ani přehnaně přátelské ani přehnaně plaché. Nebojte se chovatele požádat o reference, abyste si mohli ověřit, jak jeho psi fungují v podobných podmínkách, kam ho chcete umístit vy.

Akbašský pes	
Německo:	www.akbash.de
Anatolský pastevecký	
Královehradecký kraj: Středočeský kraj:	http://www.kangaldog.eu/ www.dogkangal.com , http://www.anatolian-shepherd-dog.cz/index.asp?menu=636
Moravskoslezský kraj: Kraj Vysočina: Severočeský kraj: Německo, Dolní Sasko:	http://www.kangalfromczechheart.cz/cs/ http://www.anatolskypasteveckypes.websnadno.cz/ http://anatolian-kangal.blog.cz/ http://www.heidschnuckenherde.de/ - Kangalové z pracovní linie, AJ, NJ, ČJ
Cao de Castro Laboreiro	
Jihomoravský kraj:	www.otakon.cz www.moloss.cz
Velká Británie: Portugalsko:	www.castrolaboreiro.co.uk/ http://villalaboreiro.com/EN/Home.php , http://www.apccl.pt/index.html
Kavkazský pastevecký pes	
Plzeňský kraj: Klub kavkazských pasteveckých psů: Slovensko:	http://www.listicka.info/ http://kkpp.wstranky.cz/ http://mountchan.mpgroup.sk/
Komondor	
Liberecký kraj: Moravskoslezský kraj:	http://www.komondor.wbs.cz/ www.komondorkennel.cz (psi zvyklí na hospodářská zvířata) http://www.komondor.cz/

Krašský pastevecký pes	
	www.krasak.cz http://www.krasevec.wbs.cz/CHOVATELSKE-STANICE--Kennels.html
Maďarský kuvasz	
Maďarský klub chovatelů kuvasze: Szép Ábrahám:	http://www.magyarquvasz.hu/ , komunikace v angličtině kuvaszor@gmail.com
Německo: Klub maďarských pasteveckých psů	štěňata: https://www.kfuh.de/de/zucht/kfuh-welpen.php
Poradenství poskytne i paní Mikolášová zabývající se hlavně komondory:	www.komondor.cz
Maremmansko-abruzzský pastevecký pes	
Holandsko: Itálie:	http://www.maremmano.nl/ (i v AJ a NJ) http://www.pastoretransusmante.com/ (i v AJ a NJ) http://www.pastoreabruzzese.net/ (i v AJ) http://www.selvaspina.it/home_page_maremmani.html http://www.allevamentodellarossera.com/
Německo: Klub chovatelů maremmansko-abruzzského psa, seznam chovatelů:	https://maremmano-abruzzese-club.de/samplepage/zuechter/
Podhalaňský ovčák	
Jihomoravský kraj: Polsko:	www.podhalan.wbs.cz (v roce 2018 štěňata neplánují) http://www.owczarekpodhalanski.com.pl/ (Lodž) www.chosna.pl (jižně od Varšavy) https://www.facebook.com/hodowla.zapachlasu/ (severní Polsko)
Německo: Allgemeiner Klub für polnische Hunderassen e.V.:	http://www.pon-op.de/index.php?page=owczarek-podhalanski-welpenliste
Pyrenejský horský pes	
Plzeňský kraj: Olomoucký kraj: Jihočeský kraj:	http://www.pyrenejskypes.cz/ https://pyrenejs.org/ http://www.zdikovska-stran.estranky.cz/ http://www.iconabohemia.cz/ http://www.blatka.cz/
Moravskoslezský kraj: Kraj Vysočina: Slovensko:	http://www.perlasilesia.cz/ http://chovatelskastanicebaldouf.webnode.cz/ https://www.duquartzblanc.com/pyrsk-1 http://www.frompyrlandia.com/
Klub pyrenejských plemen:	http://www.pyrklub.cz/pyrenejsky-horsky-pes.php?jazyk=cs&stranka=php-stanice

11. Kde si pasteveckého psa pořídít?

Pyrenejský mastin	
Klub chovatelů málopočetných plemen psů:	http://www.pyrklub.cz/pyrenejsky-mastin.php?jazyk=cs&stranka=pm-stanice http://www.kchmpp.cz/plemena/pyrenejsky_mastin.html
Slovenský čuvač:	
Klub chovatelů slovenských čuvačů ČR:	http://www.slovenskycuvac.cz/
Spolek chovatelů slovenských čuvačů:	http://www.slovensky-cuvac.biz/
Středočeský kraj:	http://www.bratronsketesti.cz/ http://odvrchuded.cz/ http://www.katcinazahrada.cz/
Královéhradecký kraj:	http://www.cuvaci.net/
Pardubický kraj:	http://www.orlickyталisman.com/
Olomoucký kraj:	http://www.zesmrckovadvora.eu/
Slovensko:	
Klub chovatelov slovenských čuvačov:	http://www.slovenskycuvac.info/ http://www.janinranc.com/ http://www.cuvac-larindvor.sk/ http://carin-dom.wbl.sk/
Databáze chovatelských stanic:	http://db.slovensky-cuvac.cz/chs.php
Německo:	http://www.club-slovensky-cuvac.de/29_Startseite.php
Šarplaninský pastevecký pes	
	http://sarplaninac.cz/chovatelske-stanice
Tornjak	
	www.torbohemia.cz

12. | Doslov

Název brožury „Jak pastevečtí psi chrání stáda“ plně vystihuje její obsah. Cílem jejího vydání je pravděpodobně tlak ze strany ochranářů, farmářů i veřejnosti řešit ochranu přírody na jedné straně a na straně druhé ochránit stáda od vlků a jiných šelem, které se vrací do naší přírody. Tento problém není jen v ČR. Tlak z ministerstev zemědělství několika zemí je nyní i na FCI (Mezinárodní kynologické federaci) s požadavkem novou situaci řešit tak, aby psi mohli být platnými ochránci stád, ale zároveň nesmí být agresivní vůči turistům. Předsednictvo FCI požadavek na řešení následně zadalo své profesní komisi pro pasení s využitím psů, které jsem členem. Na červen 2018 je k tomu svolána schůzka této komise. Úkolem je připravit pravidla pro testování pasteveckých psů. Mají být ve dvou rovinách. Jeden test bude zaměřen na psy, využívané na farmách a druhý na psy chované bez pracovního využití u stáda ovčí či jiných zvířat. Ten test pro farmáře bude probíhat přímo u stáda na jejich farmě, na test pro veřejnost bude možné dojet se psem na sjednané místo. Rozhodčí v obou případech bude hodnotit především povahu psa. Oba testy jsou zaměřené na posouzení vlastností daného psa ve vztahu k cizím lidem s cílem neublížit jim. K tomu by se měla přičlenit osvěta o tom, jak se chovat, aby takový pes člověku neublížil. Lidé by měli vědět, jak se takový pes v různých situacích pravděpodobně zachová, měl by to vědět i farmář.

Zdaleka ne každý pastevecký pes se k ochraně stád hospodářských zvířat hodí. Základní otázkou je i to, jaká plemena psů lze zařadit mezi pastevecká. Není to vůbec jednoduché. Během tisíciletí, staletí i posledních desítek let docházelo k velkým změnám krajovým i ve způsobu chovu těchto psů. Mnoho psů se nyní chová bez jejich původního využití k hlídání zvířat na pastvinách, mnoho psů se sice k hlídání využívá, ale hlavně k hlídání majetku či lidí, ne zvířat. Jen velmi málo jich uvidíte u stáda ovcí. Původní vlastnosti těchto psů se pak trochu vytrácejí. Některá plemena psů jsou dost specializovaná, jiná jsou již více všestranná. Již zdaleka není pevná hranice mezi tím, co je pes pastevecký, ovčácký, či honácký. I ovčáčtí psi již se dělí na přiháněče (border kolie) a ty ostatní, kteří pracují u stád tradičním způsobem (v jeho blízkosti na základě instinktu pohybovat se na opačné straně stáda než ovčák).

Ke hlídání mohou být využíváni všichni psi. Ti „praví“ pastevečtí by však neměli být používáni k manipulaci se zvířaty. Pastevecký pes, pokud má vykonávat to, na co byl šlechtěn, totiž musí být součástí stáda, tudíž ovce se ho nesmějí bát. Pes mezi nimi může chodit a ovce si ho nebudou zdánlivě všimnout. Z toho je patrné, že vzhled a povaha téměř všech plemen pasteveckých psů vyplývá z požadavku „být součástí stáda“ (splynout s ním) a „být jeho ochráncem“ (být silní na těle i na duchu). Proto jsou to psi:

1. zhruba stejně velcí jako ovce, jednobarevně zbarvení (většinou i jako ovce, tj. bílí nebo šedí, ne strakatí), hodně ochlupacení (někteří i s dredy – Komodor, Bergamský),
2. silní, ale ne robustní; pohybliví, ale zdánlivě líní; mají hluboký (zastřahující) hlas; při štěkání zpočátku tzv. „bublají“ (což dává předzvěst skutečné síly a nebojácnosti); svoji sílu dávají najevo neústupností, pouze hrozbou a ne útokem,
3. spolehliví, odvolatelní – pokud nejsou spolehliví a odvolatelní, jsou nebezpeční.

Není třeba zdůrazňovat, jak velmi důležitý je individuální přístup majitelů psů k jejich výchově včetně výběru správného psa pro typ práce, které má vykonávat. Mnoho farmářů si myslí, že může u stáda využívat všestranného psa, který umí ovce hlídat i s nimi manipulovat dle jeho povelů. To je ale zásadní omyl. Pokud má být u stáda pastevecký pes užitečný, musí se na hlídání specializovat. Při vybírání jedinců do dalšího chovu by se měly upřednostňovat jejich pracovní vlastnosti a povaha, tedy ne líbivý exteriér.

Bylo by dobré, aby se podařilo chov pasteveckých psů u nás více zaměřit na uchování vlastností, pro které byli šlechtěni. Tato metodika je vhodným příspěvkem k hlubšímu porozumění pasteveckým psům.

Ing. Radko Loučka, CSc., člen FCI komise pasení za ČR

13. | Literatura

Coppinger, R., Coppinger, L. (2001). Dogs. A startling new understanding of canine origin, behaviour, and evolution. Scribner, New York, London, Toronto, Sydney, Singapore.

Findo S. (1997). Obnovenie tradície využívania pastierskych strážnych psov. Vyd. Abies.

Findo S., Skuban M. (2011). Jako chrániť hospodárske zvieratá proti veľkým šelmám. Spoločnosť pre karpatskú zver. Zvolen, Slovensko

Gehring T.,M., VerCauteren K.C., Landry J.-M. (2010). Livestock Protection Dogs in the 21st century: Is an Ancient Tool Relevant to Modern Conservation Challenges? BioScience Vol. 60 No. 4.

Gehring T.M., VerCauteren K.C., Provost M.L., Cellar A.C. (2010). Utility of livestock-protection dogs for deterring wildlife from cattle farms. Wildlife Research, 2010, 37.

Walther R., Franke H. (2014). Schutzmaßnahmen vor dem Wolf. Erprobung und Bewertung von Schutzmaßnahmen für Nutztiere vor dem Wolf, insbesondere der Einsatz von Herdenschutzhunden und Elektronetzen. Schriftenreihe des LfULG, Heft 16/2014.

Walther R., Klemm, R. (2014). Herdenschutzhunde und sichere Einzäunung. Hinweise zum Schutz vor dem Wolf (2016). Sächsisches Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie.

Kaczensky P. (1996). Large carnivore-livestock conflicts in Europe. unpublished report to Wildbiologische Gesellschaft München. e.V., Linderhof, Germany.

Mettler, D., Meyer, F., Hahn, F., Lüthi, R. (2012). Fachstelle Herdenschutz Jahresbericht 2011. Lausanne, AGRIDEA.

Rigg R. (2002). Livestock Guarding Dogs to Protect Sheep and Goats from Large Carnivores in Slovakia. Vyd. University of Aberdeen.

Rigg R. (2010). PASTEVEČTÍ PSI. Praktická příručka pro chovatele ovcí a koz. Vyd. Hnutí Duha.

Rigg, R., Findo, S., Wechselberger, M., Gorman, M. L., Sillero – Zubiri, C., MacDonald, D. W. (2011). Mitigating carnivore livestock conflict in Europe: lessons from Slovakia. Oryx 45 (2): 272 – 280

Rigg, R. (2001). Livestock guarding dogs: their current use world wide. IUCN/SSC Canid Specialist Group Occasional Paper No 1 [online]. URL: <http://www.canids.org/occasionalpapers/>

V METODICKÉ ŘADĚ AOPK ČR BYLO DOSUD VYDÁNO:

- Metodika monitoringu návštěvnosti v chráněných územích – 2017
- Ekologicky orientovaná správa vodních toků v oblasti péče o jejich morfologický stav – 2016
- Monitoring ohrožených rašeliništních mechorostů a péče o jejich lokality – 2014
- Ochrana saproxylického hmyzu a opatření na jeho podporu – 2014
- Metodika pro praktickou ochranu ptáků v zemědělské krajině – 2013
- Oceňování dřevin rostoucích mimo les – 2013
- Jak značit exempláře CITES? – 2011
- Vydra a doprava – 2011
- Metodika péče o lokality vybraných druhů ohrožených rostlin
- vstavač trojzubý – 2011
 - kuřička hadcová – 2011
 - sinokvět chrpovitý – 2011
 - hořeček mnohotvarý český – 2011
- Metodická příručka pro praktickou ochranu netopýrů, II. aktualizované vydání – 2010
- Oceňování dřevin rostoucích mimo les – 2009
- Raci v České republice – 2009
- Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000 – 2008
- Památné stromy – 2008
- Hodnocení fragmentace krajiny dopravou – 2005
- Revitalizace vodního prostředí – 2003
- Metodická příručka pro ochranu populací, chov a repatriaci střevle potoční – 2003
- Metodika pro zpracování záchranných programů pro zvláště chráněné druhy cévnatých rostlin a živočichů – 2002
- Metodiky mapování biotopů soustavy Natura 2000 a Smaragd, III. vydání – 2002
- Metodická příručka k zajišťování průchodnosti dálničních komunikací pro volně žijící živočichy – 2001
- Rez dřevin ve městě a krajině – 2000
- Péče o chráněná území II. – 1999
- Péče o chráněná území I. – 1999
- Metodika přípravy plánů péče – 1999
- Monitorování ekologických změn – 1995
- Metodika monitoringu zdravotního stavu dřevin – 1995
- Metodika sledování výskytu vážek – 1995
- Metodika křížení komunikací a vodních toků s funkcí biokoridorů – 1995
- Ochrana plazů – 1995
- Grafióza dubu – 1994

Poděkování

Děkujeme konzultantům Thomasu Gehringovi z Central Michigan University a Miroslavu Kutalovi z Hnutí Duha.

Děkujeme vydavatelství Abies, které vydalo v roce 1997 předchůdce této metodiky od jednoho z jejích spoluautorů, Slavomíra Finda.

www.abies.sk

Autoři textu:

Mgr. Linda Blättler
Slavomír Findo CSc.

Autoři fotografií:

snímek na obálce – Dana Bartošová
snímky v publikaci – uvedeni vždy u příslušné fotografie

Grafické zpracování: Zita Nielsen

Tisk: UNIPRESS, spol. s r.o.

Náklad: 5 100 ks

Vydání: první

Vydala:

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
Kaplanova 1931/1, 148 00 Praha 11-Chodov
email: aopkr@nature.cz, distribuce publikací: knihovna@nature.cz

© AOPK ČR, 2018

ISBN 978-80-88076-80-3 (brožováno)

NEPRODEJNÉ

**AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY**